

Mendelova univerzita v Brně

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2015

Dominika Náplavová

Mendelova univerzita v Brně
Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií

POLITIKA JEDNOHO DÍTĚTE V ČÍNĚ

Bakalářská práce

Autor: Dominika Náplavová

Vedoucí práce: prof. MVDr. Ivo Pavlík, CSc.

Brno 2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Dominika Náplavová**
Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia
Obor: Mezinárodní rozvojová studia
Název tématu: **Politika jednoho dítěte v Číně**
Rozsah práce: 40

Zásady pro vypracování:

1. ÚVOD – význam zkoumání problematiky jednoho dítěte v Číně, příčin jejího vzniku a dopadů, formulace cílů bakalářské práce.
2. LITERÁRNÍ PŘEHLED – přehled poznatků z odborné literatury týkající se zvoleného tématu.
3. MATERIÁL A METODIKA – shromáždění informací týkajících se zadaného tématu, zejména z oblasti vzniku politiky jednoho dítěte, jejího vývoje v jednotlivých letech v konkrétních oblastech Číny a vlivu na ekonomickou a sociální sféru v zemi.
4. VÝSLEDKY PRÁCE – prezentace výsledků analýzy získaných zdrojů se zaměřením na vliv politiky jednoho dítěte v mezinárodní sféře a možná alternativní budoucí řešení rostoucí populace v Číně dle vzoru ověřených metod uplatňovaných v jiných zemích s problémem populační exploze.
5. ZÁVĚR – stručné shrnutí shromážděných informací a komplexní zhodnocení využitelnosti získaných poznatků v praxi.

Seznam odborné literatury:

1. BANISTER, J. China's Changing Population. Stanford University Press, 1987. 488s. ISBN 9780804718875
2. CROLL, E., DAVIN, D., KANE, P. China's one-child family policy. Macmillan, 1985. 237 s. ISBN 9780333367124
3. NAYAK, S. An Overview of China's One Child Policy and Health Consequences on Society. ProQuest, 2008. 49 s. ISBN 9780549649595
4. WHITE, T. China's Longest Campaign: Birth Planning in the People's Republic, 1949-2005. Cornell University Press, 2006. 297 s. ISBN 9780801444050

Datum zadání bakalářské práce: leden 2015

Termín odevzdání bakalářské práce: květen 2015

L. S.

Dominika Náplavová
Autorka práce

Ing. Samuel Antwi Darkwah, Ph.D.
Vedoucí ústavu

prof. MVDr. Ivo Pavlík, CSc.
Vedoucí práce

prof. Dr. Ing. Libor Grega
Děkan FRRMS MENDELU

Anotace

Předložená bakalářská práce zkoumá vznik, vývoj a důsledky populační politiky Čínské lidové republiky. Součástí práce je analýza socio-ekonomického prostředí po zavedení populační politiky a rozbor souladu politiky jednoho dítěte s mezinárodně platnými lidskými právy z pohledu Číny a jiných zemí. Cílem bakalářské práce je srovnání politiky jednoho dítěte s populačními politikami dalších zemí. K tomuto byly vybrány země ležící ve stejném regionu, z důvodu minimalizace rozdílů mezi kulturními zvyky obyvatel, jež by mohly mít vliv na implementaci populační politiky. Získané poznatky lze využít pro tvorbu nové populační politiky Číny.

Klíčová slova

Přelidnění, politika, Čína, lidská práva, rozvoj.

Annotation

This bachelor thesis examines the origin, evolution and consequences of population policy of the People's Republic of China. The work includes an analysis of the socio-economic environment after the implementation of population policy and analysis of one-child policy conformity with internationally accepted human rights from the perspective of China and other countries. The aim of this thesis is the comparison of one-child policy with population policies of other countries. Selected countries are located in the same region, in order to minimize the differences between the cultural habits of their population, which might affect the implementation of the population policy. The data obtained can be used for creation of a new population policy of China.

Key words

Overpopulation, policy, China, human rights, development.

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce prof. MVDr. Ivo Pavlíkovi, CSc. za užitečné rady při tvorbě bakalářské práce a velkou trpělivost s mými začátečnickými chybami. Poděkování dále patří mé rodině, která mě při psaní práce podpořila a inspirovala.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci Politika jednoho dítěte v Číně vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace uvádím v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů a v souladu s platnou Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon 121/2000 Sb., autorský zákon a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1. autorského zákona.

Dále se zavazují, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše

V Brně dne:

.....
Dominika Náplavová

Obsah

1. Úvod	11
2. Cíl práce	12
3. Materiál a metodika.....	12
4. Charakteristika země z pohledu jejího správního rozdělení.....	13
5. Okolnosti předcházející vzniku vyhlášky	13
5.1. Stav v zemi před rokem 1970	13
5.2. Vznik krize v Číně v roce 1970	15
5.3. Proces tvorby vyhlášky o politice jednoho dítěte	15
6. Vývoj vyhlášky od roku 1980	17
6.1. Okolnosti doprovázející vznik vyhlášky	18
7. Populace před a po zavedení politiky jednoho dítěte a dnešní podoba vyhlášky.....	18
7.1. Implementace politiky jednoho dítěte	20
7.2. Dnešní podoba vyhlášky.....	22
7.3. Regionální podoby politiky jednoho dítěte	22
8. Vliv politiky jednoho dítěte na sociální situaci v zemi	23
8.1. Vývoj sociální sféry před a po zavedení vyhlášky	23
8.1.1. Změny ve velikosti rodiny.....	23
8.1.2. Změny ve struktuře rodiny	24
8.1.3. Změny v rodinných vztazích	24
8.1.4. Změny v životním stylu rodin	25
8.1.5. Změny v rodinném cyklu	25
8.2. Problémy sociální sféry	25
8.2.1. Zanedbávání dětí	26
8.2.2. Stárnutí populace.....	27
8.2.3. Genderové nerovnosti	27

8.2.4.	Smrt jediného dítěte	29
9.	Vliv v ekonomické sféře	29
9.1.	Problémy ekonomické sféry	30
9.1.1.	Snížení objemu pracovní síly	30
9.1.2.	Nedostatečná podpora pro inovace	31
10.	Politika jednoho dítěte a lidská práva	32
10.1.	Teoretické přístupy a názory na soulad politiky jednoho dítěte s lidskými právy. 33	
10.1.1.	Liberalismus vs. komunitarismus	33
10.1.2.	Utilitarismus	34
10.1.3.	Mezinárodní realismus	34
11.	Analýza populačních politik jiných států	35
11.1.	Populační politika Indie	35
11.1.1.	Implementace.....	35
11.1.2.	Výsledky	36
11.2.	Populační politika Pákistánu	36
11.2.1.	Implementace.....	36
11.2.2.	Výsledky	37
11.3.	Populační politika Jižní Koreji.....	37
11.3.1.	Implementace.....	38
11.3.2.	Výsledky	38
12.	Srovnání politiky jednoho dítěte s populačními politikami jiných zemí a možné využití při tvorbě nové populační politiky Číny	38
12.1.1.	Populační politika Indie.....	39
12.1.1.	Populační politika Pákistánu	40
12.1.1.	Populační politika Jižní Koreji	42
13.	Diskuze.....	44
14.	Závěr.....	46

Seznam použité literatury	47
---------------------------------	----

1. Úvod

Čína je i přes značné nedostatky jednou z největších a nejvýznamnějších ekonomik světa. Díky velikosti svého území a populace tvoří silného konkurenta na poli mezinárodního obchodu a stojí na úplném vrcholu žebříčku zemí s nejvyšším hrubým domácím produktem. Dlouhá staletí izolace však vedla k zaostalosti země za moderními evropskými státy. Přestože industrializace a rozvoj průmyslu zde měly velmi rychlý průběh, Čína se stále ještě nevymanila ze seznamu rozvojových zemí. Je to proto, že se i v současnosti potýká s mnoha problémy pro tyto státy typickými. Jedná se o problémy se zdroji pitné vody, znečišťováním vodních zásob a ovzduší, nedostatečně rozvinutou infrastrukturou a nízkou mírou vzdělanosti.

K tomuto výčtu patří i problém, jímž se Čína po celém světě nechvalně proslavila, a to problém s nadměrným růstem populace. Čína je již po mnohá léta na vrcholu populačního žebříčku a kromě Indie, která se v posledních letech potýká se stejnými populačními problémy, několikanásobně převyšuje populace obyvatel všech ostatních států. Čína se v posledních desetiletích samozřejmě naučila využívat svou početnou populaci ve prospěch rozvoje ekonomiky a to hlavně nabídkou levné pracovní síly pro zahraniční společnosti a korporace. Z hlediska ochrany životního prostředí a čerpání zdrojů je ale více než zřejmé, že ačkoli je Čína velmi rozsáhlou zemí, v budoucnu nebude schopna poskytnout pro tak velkou populaci dostatek zdrojů.

Nadměrný populační růst nebyl v průběhu 20. století nijak výjimečným jevem pro mnohé rozvojové, ale i rozvinuté země. Vzhledem k tomu, žecelá řada států již překonala období industrializace a začala se zabývat otázkou udržitelného rozvoje, došlo i v Číně k založení několika institucí a sdružení zabývajících se umělým snížením fertility. I přes svou tradiční preferenci velkých rodinných celků brzy naznala, že k udržení hospodářského růstu se i ona musí zapojit do programů na omezení populačního růstu. V té době ale nejspíš ještě nikdo netušil, že programy, které úspěšně účinkovaly v jiných zemích, nebudou pro tak rozsáhlou populační explozi dostatečně účinné a že Čína bude muset přistoupit k vlastnímu, zcela radikálnímu řešení, které do té doby nemělo ve světě obdoby.

V Číně probíhalo v období 70. let minulého století velké množství demografických průzkumů a studií za účelem předpovědi budoucího vývoje populace a ekonomické sféry. Většina těchto studií se shodla, že k udržení populace pod kritický bod stanovený na hodnotě 1,2 miliardy bude nutné snížit fertilitu pod hodnotu dvou dětí na každou matku. Programy na šíření informací o užívání antikoncepčních prostředků a zvýšení dostupnosti tohoto zboží ale nikdy nemohly ovlivnit vlastní rozhodnutí párů o počtu potomků. Vláda tedy snížení fertility

musela dosáhnout zavedením legislativní vyhlášky o maximálním možném počtu potomků v jedné rodině. Tato vyhláška se nejčastěji nazývá politika jednoho dítěte, a jak lze již z názvu odhadovat, jedná se o zcela atypický typ vládního nařízení povolujícího pouze jediné dítě.

Politika jednoho dítěte byla z počátku testována pouze v několika regionech, postupně se však rozšířila do celé země. Jejím principem je administrativní systém evidující každé narozené dítě s přísnou kontrolou, který není možné obejít, má-li být dítěti poskytnuta možnost školní docházky, lékařské péče a jakékoli jiné veřejné služby. Páry, které dodrží zákon jednoho dítěte, jsou odměňovány pomocí finančních bonusů i výhod při užívání státem poskytovaných služeb. Naopak rodiny, které odmítají být součástí politiky jednoho dítěte, přicházejí o možnost využívat některé veřejné služby a jsou zatěžovány vysokými poplatky. Ačkoli vláda nemůže občanům přímo zakázat početí druhého dítěte, vyvíjený tlak je natolik intenzivní, že většina rodin se i přes vlastní nevoli raději podřídí.

Tento systém plánovaného rodičovství přinesl Číně mnoho pozitivních důsledků v oblasti sociální sféry a hlavně požadovaný pokles populačního růstu. Na druhou stranu ale nelze přehlížet negativní následky politiky, které vyžadují okamžité řešení. Právě kvůli nim je politika jednoho dítěte dlouhodobě neudržitelným řešením.

2. Cíl práce

Bakalářská práce se zaměřuje na podrobný rozbor významu politiky jednoho dítěte. V první řadě se snaží objasnit události předcházející jejímu vzniku a tedy důvody vytvoření vyhlášky o politice jednoho dítěte. Rovněž se zabývá okolnostmi doprovázející implementaci politiky jednoho dítěte a jejími pozitivními a negativními důsledky pro sociální a ekonomické prostředí v Číně. V neposlední řadě bakalářská práce obsahuje srovnání s programy na kontrolu populace v rozvojových zemích světa a navrhuje možná řešení problému s vysokou populací, která by v budoucím vývoji prokázala efektivnost a zároveň omezila negativní vlivy politiky jednoho dítěte včetně souladu s mezinárodně platnými lidskými právy. Cílem bakalářské práce je analýza efektivity populační politiky v Číně a návrh řešení pro její zvýšení.

3. Materiál a metodika

Pro vypracování bakalářské práce byly shromážděny odborné studie s oficiálními daty a ověřenými zdroji, které jsou převážně charakteru vědeckého tisku. Statistická data byla získána ze serveru Světové banky, jež obsahuje aktuální data k základním indikátorům vývoje všech

světových států (worldbank.org). Tabulka budoucího vývoje populace v Číně byla vypracována s pomocí dat obsažených v odborném článku S. IrudayaRajan z tisku Economic and Political Weekly.

4. Charakteristika země z pohledu jejího správního rozdělení

Čínská lidová republika je čtvrtým největším státem světa s rozlohou 9.596.961km². Sousedí celkem se 14 státy (Afghánistán, Bhútán, Myanmar, Indie, Kazachstán, Korejská lidově-demokratická republika, Kyrgyzstán, Laos, Mongolsko, Nepál, Pákistán, Ruská federace, Tádžikistán, Vietnam) a její populace čítá přes 1,3 miliardy lidí. Většina obyvatel Číny je etnickými Číňany (91,5 %), avšak mimo nich zde sídlí minority zhruba 55 dalších národností. Čína je dle správního rozdělení členěna na 22 provincií (Hebei, Shanxi, Liaoning, Jilin, Heilongjiang, Shaanxi, Gansu, Qinghai, Shandong, Jiangsu, Zhejiang, Anhui, Jiangxi, Fujian, Henan, Hubei, Hunan, Guangdong, Sichuan, Guizhou, Yunnan, Hainan), tyto se dělí na prefektury a okresy a okresy dále na městské oblasti a města. Čína také obsahuje 5 autonomních oblastí (Vnitřní Mongolsko, Ningxia, Xinjiang, Guangxi, Tibet), 4 municipality (Beijing, Shanghai, Tianjin, Chongqing) a dvě zvláštní administrativní oblasti Hong Kong a Macao. Čínská lidová republika považuje formálně za svou provincii i Taiwan, který je jako nezávislý stát uznáván pouze některými zeměmi. Největší aglomeraci tvoří hlavní město Peking (20,2 mil. obyvatel), dále Šanghaj (23.5 mil. obyvatel) a Čchung-čching (29,2 mil. obyvatel; Anon., 2014b).

5. Okolnosti předcházející vzniku vyhlášky

Vzniku politiky jednoho dítěte předcházelo několik typů programů na omezení populačního růstu v celém světě, které se v průběhu let postupně vyvíjely. Vývoj předcházející vzniku vyhlášky lze datovat od roku 1970. Samotná vyhláška pak vznikla v roce 1980 jako vyvrcholení populační krize (Zhu et al., 2014).

5.1.Stav v zemi před rokem 1970

Čína po staletí zažívala vlny konfliktů, rebelií, politických kolapsů a epidemií. Není tedy divu, že roční přírůstek obyvatel se dlouhá léta pohyboval okolo velmi nízkých hodnot, přibližně 0,3 %. Postupným vývojem země a změnou životního stylu ale došlo k výraznému prodloužení průměrné délky lidského života. Klíčový moment nastal v druhé polovině 20. století díky šířící se industrializaci, která odstartovala mohutný populační boom nejen v Číně, ale v podstatě na celém světě. Výsledkem industrializace a ekonomického rozvoje země

současně s moderními diplomatickými postupy vládnutí byl i v Číně pokles procentuálního ročního úbytku obyvatel a přírůstek postupně vzrostl až na 2,8 %. Zároveň Čínu pohltila masivní vlna urbanizace (Banister, 1991; Kane a Choi, 1999).

První opatření na zastavení populačního růstu vznikala ve světě **po 2. světové válce**. Nebezpečně vysoké hodnoty populačního přírůstku bylo možné pozorovat zejména ve velkých rozvojových zemích, například v Indii. Došlo k založení Mezinárodní federace pro plánované rodičovství a dalších institucí zabývajících se demografickými ukazateli. Již v začátcích se objevily dva přístupy k regulaci populace. První z nich se zaměřoval na šíření antikoncepčních přípravků bez zjevného zásahu do rodinného života obyvatel. Dle druhého přístupu byl vládní zásah do individuálních reprodukčních preferencí nevyhnutelný (Feng et al., 2013).

K civilizačnímu růstu přispěla také vláda nově vzniklé komunistické Číny osvobozené od japonské okupace **v roce 1949**, která nabízela finanční podporu rodinám s dětmi a zároveň vydala zákaz antikoncepčních přípravků, interrupcí a sterilizací. Tento politický směr polevil až **v roce 1953** (Kane a Choi, 1999). Růst populace byl v počátcích vnímán jako pozitivní odraz hospodářského rozvoje země. Mao Tse-Tung, nebo také Mao Zedong (1893-1976), čínský marxistický teoretik, voják a politik, vůdce čínské kulturní revoluce (Anon., 2015a), se v této souvislosti proslavil se svým výrokem: „Ze všech věcí na světě, lidé jsou ti nejdůležitější.“ Pravděpodobně tím poukazoval na fakt, že Čína dokáže ovládnout světové hospodářství právě díky své velikosti a početnosti své populace. Část této myšlenky lze skutečně pokládat za pravdu. Na druhé straně Mao Zedong si pravděpodobně v době vynesení tohoto výroku neuvědomoval, že tato konkurenční výhoda se stejně rychle může proměnit v konkurenční nevýhodu (Kane a Choi, 1999).

Během šedesátých let dvacátého století získal program pro regulaci populačního růstu další příznivce a není tedy divu, že **v roce 1974** došlo k první mezinárodní konferenci na dané téma v Bukurešti. Čína se zpočátku řadila k zemím, které odmítaly přiznat souvislost mezi ekonomickým a populačním vývojem. Jak je ale z předchozího textu zřejmé, jednalo se spíše o klamné informace vzhledem k tomu, že v zemi již od roku 1970 probíhal program na distribuci antikoncepčních přípravků. Rok po konferenci v Bukurešti stanovila čínská vláda cíl dosáhnout populačního růstu v hodnotách 1,0 % ve venkovských oblastech a 0,6 % ve městech (Feng et al., 2013).

Počet rozvojových zemí, které se dobrovolně přidaly k programu na řešení problému s vysokým populačním růstem, v následujících letech vzrostl na 87. Mnohé státy se tento problém snažily řešit různými programy na kontrolu populace. Žádný ale nezavedl tak

razantní postupy jako právě Čína. Politická situace v Číně se po smrti Mao Zedonga v roce 1976 velmi změnila. Základním cílem politiky se stal ekonomický růst měřený zvyšujícím se životním standardem obyvatel. Z toho logicky vyplývá snaha o co nejrychlejší regulaci populačního růstu bez ohledu na práva obyvatel, kteří byli vnímáni pouze jako množství jednotek, které mohou být plánovaně regulovány (Feng et al., 2013).

5.2. Vznik krize v Číně v roce 1970

První zmínky o nutnosti zmírnit tempo populačního růstu se objevily ve čtvrtém pětiletém plánu čínské vlády **v roce 1970**. Dokument obsahoval plán na zpřístupnění antikoncepčních přípravků a interrupce ve venkovských oblastech, zvýšení informovanosti obyvatelstva v oblasti plánovaného počtu a motivaci k přestupu na západní způsob rodinného života. Ten je charakterizován pozdějšími sňatky, konkrétně ve 25 až 28 letech pro obyvatele městských oblastí a ve 23 až 25 letech pro venkovské regiony, delšími časovými rozestupy mezi jednotlivými potomky (alespoň 4 roky ve městech a 3 roky na venkově), a celkově menšími rodinami (Bongaarts a Greenhalgh, 1985; Kane a Choi, 1999).

Tento dokument přinesl rychlé výsledky, populační růst během pěti let poklesl na 1,8 %. Novým cílem vlády se proto stala hodnota ročního populačního přírůstku 1,0 % v městských oblastech a 1,5 % ve venkovských regionech, které se mělo dosáhnout k roku 1980, a dokonce 0 % k roku 2000. Tohoto cíle by však vláda jen těžko dosáhla pouze pomocí kampaně zavedené v roce 1970. Z toho důvodu bylo nutné zavést zcela nové administrativní úpravy, jejichž cílem bylo vyvinout tlak na rodiny s více dětmi a naopak zvýhodnit rodiny s jediným potomkem. Již zde lze sledovat základní stavební kameny ke vzniku politiky jednoho dítěte tak, jak ji v Číně známe dnes (Kane a Choi, 1999).

5.3. Proces tvorby vyhlášky o politice jednoho dítěte

V roce 1973 byl vydán první oficiální politický program zaměřený pouze na zmírnění populačního růstu, který dokonce označoval za hrozbu pro modernizaci a vývoj země. Jak již bylo výše zmíněno, vláda se zaměřila na sňatky v pozdějším věku, delší intervaly mezi porody (minimálně tři roky), a zejména na podporu méně početných rodin. Ideální počet dětí v rodině byl stanoven na dvě. Současně probíhal i program na zpřístupnění antikoncepčních prostředků a interrupce (Rajan, 1994).

V roce 1975 byl tento program posílen. Došlo k identifikaci problematických oblastí (obvykle regionů s vysokou urbanizací) a vytvoření diverzifikovaných plánů pro jednotlivé

regiony. Roční přírůstek obyvatel se v tomto roce pohyboval na hodnotě 1,57 % (Rajan, 1994).

V roce 1979 se program na zastavení populačního růstu, nyní již úspěšně vyzkoušený v několika klíčových regionech, rozšířil díky jednání na konferenci o plánovaném rodičovství do celé země. Nutné bylo také založení zcela nových institucí pro monitoring a vytváření statistik o populačním vývoji v jednotlivých regionech. Optimální počet dětí v rodině byl snížen na jedno dítě vzhledem k nově stanovenému populačnímu limitu. Čína měla do roku 2000 snížit roční populační přírůstek na 0 % a udržet svou populaci pod 1,2 miliardami lidí (Rajan, 1994; Festini a de Martino, 2004).

V roce 1980 vytvořil demograf Song Jian projekci budoucího růstu populace v Číně. Pro vývoj v dalších 100 letech stanovil tři možné scénáře:

- 1) Pokud by průměrný počet dětí na jednu ženu v Číně činil 3,0, stoupne počet obyvatel k roku 2000 na 1,41 miliard, dále pak na 2,92 miliard k roku 2050 a závratných 4,26 miliard roku 2080.
- 2) Příznivější scénář zobrazuje variantu populačního růstu při průměrné fertilitě 2,3 dětí na ženu. V takovém případě populace opět poroste, ale poněkud mírnějším tempem. V roce 2000 by počet obyvatel činil 1,28 miliard a k roku 2080 až 2,12 miliard.
- 3) Za optimální předpověď Song Jian označil třetí možnost, která naznačuje vývoj populace při fertilitě 2,0. V této situaci by počet obyvatel dosáhl 1,22 miliard v roce 2000 a dále stoupal až do roku 2052. Poté by nastalo mírné klesání a přírůstek obyvatel by se konečně pohyboval v záporných hodnotách. Další dvě předpovědi ukazují, jak rapidnímu poklesu obyvatel by v rámci několika desítek let mohlo dojít, pokud by fertilita byla uměle snížena pod hodnotu 2,0 (viz Tabulka č. 1; Rajan, 1994).

Tabulka č. 1 Vývoj počtu obyvatel (mld.) v Číně za dané fertility od roku 1980 do roku 2080

Fertilita	Počet obyvatel (mld.) k roku	
	2000	2080
3,0	1,41	4,26
2,3	1,28	2,12
2,0	1,22	1,47
1,5	1,13	0,78
1,0	1,05	0,37

Zdroj: Rajan, 1994; vlastní zpracování

6. Vývoj vyhlášky od roku 1980

První oficiální návrh na zavedení obecného standardu rodin s jediným dítětem se objevil již dva roky před vznikem vyhlášky o politice jednoho dítěte. Do dokumentů ústředního výboru Komunistické strany Číny byl zaznamenán jako cíl motivovat rodiny k výchově jednoho, maximálně dvou dětí pomocí odměn pro páry s jediným potomkem a naopak postihů pro rodiny s více dětmi. Není divu, že tento program byl zaznamenán i do uceleného souboru demografických cílů vytvořených pro zvýšení ekonomické soběstačnosti v únoru 1980. Přesně se jednalo o udržení populace pod 1,2 miliardy k roku 2000 a snížení populačního růstu na 0 %. Tohoto cíle mělo být dosaženo díky 95 % rodin s jediným potomkem v městských oblastech a 90 % rodin s jediným potomkem ve venkovských oblastech. Příjem na osobu jakožto ukazatele ekonomické vyspělosti se měl během dvaceti let čtyřnásobit na 1000 USD na osobu (Festini a de Martino, 2004; Feng et al., 2013).

V roce 1981 sestavila čínská vláda státní komisi pro plánované rodičovství jako hlavní orgán pro regulaci populačního růstu. Plánované rodičovství za účelem snížení populačního růstu bylo o rok později na pátém národním lidovém kongresu zapsáno do státní ústavy. Tehdejší premiér HuaKuo-feng (1921-2008) při této příležitosti prohlásil, že plánované rodičovství je velmi důležitou záležitostí, jelikož populační růst musí být striktně korigován, aby mohl pokračovat ekonomický rozvoj v Číně. Ve stejném duchu se vyjádřili i profesori LiuChen a WuTs-ang z Institutu pro populační výzkum Čínské lidové univerzity s tvrzením, že pouze při regulaci populace bude možné dosáhnout modernizace v oblasti zemědělství, průmyslu, vědy a národní obrany a zvýšení životního standardu (Rajan, 1994).

V reakci na veřejné pobouření a snahu o anulování vyhlášky o politice jednoho dítěte **v roce 1984** vydal ústřední výbor Komunistické strany Číny Centrální dokument č. 7, který se stal hlavní oporou vyhlášky, ačkoli nebyl nikdy oficiálně zveřejněn. Tento dokument ujišťuje

o nutnosti rodinného plánování, má-li být dosaženo čtyř modernizačních cílů zmíněných výše, zvýšení průměrného příjmu na osobu a udržení populace pod 1,2 miliardy osob. Rovněž zmiňuje možnost povolit druhé dítě vybraným rodinám žijícím ve venkovských regionech v případě, že tyto povolenky neohrozí cíle politiky. Dokument dále nabádal vládu k subjektivizaci jednotlivých případů a upuštění od striktního dodržování politiky pomocí nastavení různých systémů implementace politiky jednoho dítěte v jednotlivých regionech. Programy na omezení populačního růstu koneckonců již zpočátku aplikovaly rozdílné postupy v městských a venkovských oblastech (Bongaarts aGreenhalgh, 1985).

V roce 1990 statistiky uvedly 1,13 miliard obyvatel. O 20 let později v roce 2011 bylo plánované rodičovství zahrnuto do národního práva, které muselo být dodržováno všemi provinciemi, ačkoli každá z nich stanovila jiné individuální regulace. V některých regionech je běžné povolení druhého dítěte v případě, že prvním potomkem je dívka, případně povolení druhého dítěte s několikaročním intervalem. Jiné oblasti jsou zcela striktní (Hemminki et al., 2005).

6.1. Okolnosti doprovázející vznik vyhlášky

Čína se při svém plánování soustředila pouze na nominální růst HDP a populace při tom byla vnímána jen jako nutně odstranitelná překážka. Z tohoto důvodu byla politika jednoho dítěte na rozdíl od regulačních programů v jiných zemích zachována a stala se dlouhodobou součástí čínské politiky. Velkou roli ve vzniku a zachování politiky jednoho dítěte hrál i monopol Čínské komunistické strany, která se svými elitními politickými leadery zcela ovládala politickou scénu. Brzy se objevily vědecké spekulace o dopadech politiky jednoho dítěte na budoucí generaceformované do otevřeného dopisu, které uváděly například stárnutí populace, nedostatek financí na podporu stárnoucí populace, genderová nerovnost a nedostatek pracovních sil (Nakra, 2012; Feng et al., 2013).

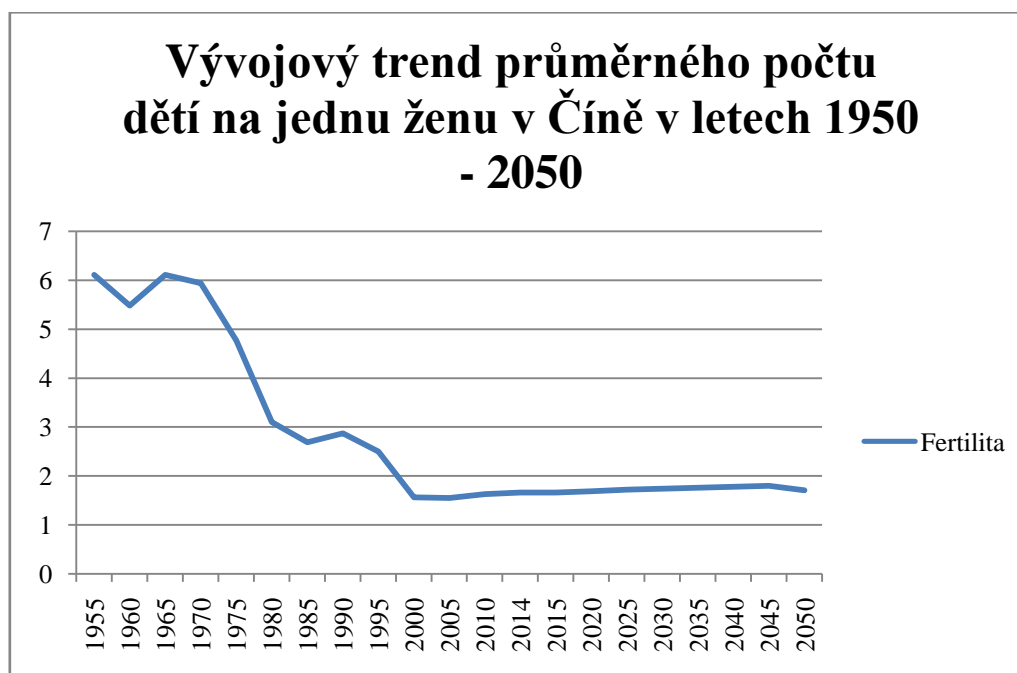
Demografové také navrhovali alternativy, kterými by šlo dosáhnout 1,2 miliard populace bez rapidních zásahů do rodinného plánování. Vláda reagovala slibem, že politika jednoho dítěte je pouze dočasnou záležitostí a umožnila jednotlivým provinciím specifikovat konkrétní podmínky jejího dodržování dle vlastního uvážení (Feng et al., 2013).

7. Populace před a po zavedení politiky jednoho dítěte a dnešní podoba vyhlášky

Populace Číny se mezi lety 1750 a 1950 téměř ztrojnásobila z 225 na 580 milionů osob. Mezi lety 1950 a 2000 došlo k dalšímu zdvojnásobení, je tedy zřejmé, že založení politiky jednoho

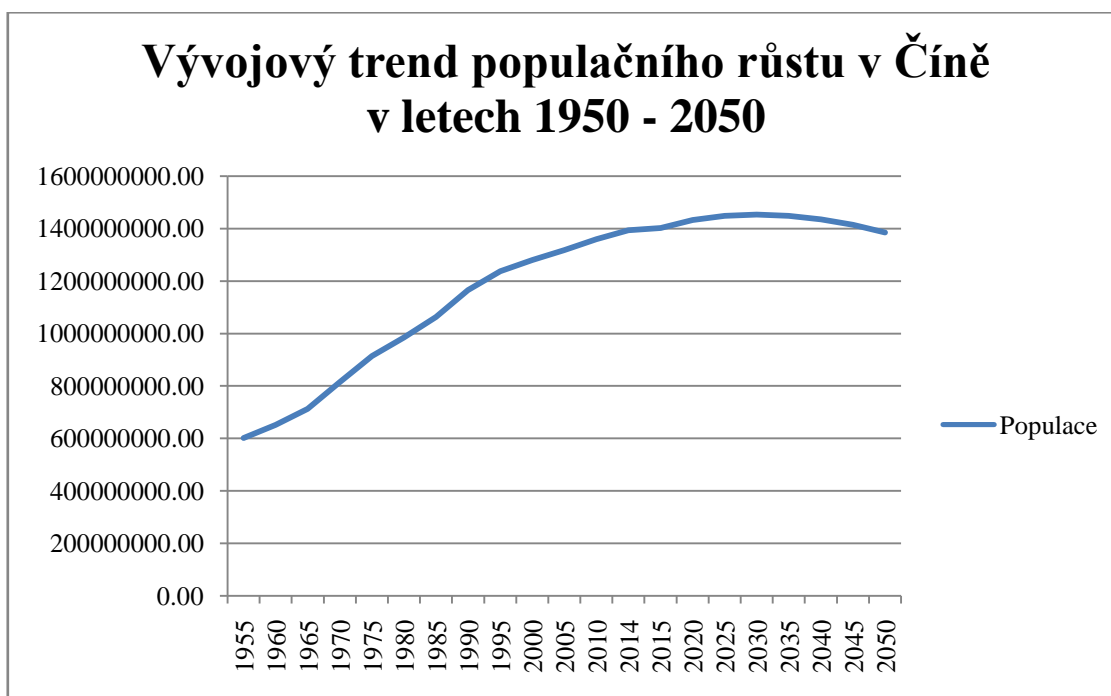
dítěte mělo své opodstatnění. Mezi roky 1949 a 1974 byl roční růst populace více než 2 %, jelikož většina pozornosti byla přenesena na ekonomický rozvoj a konfuciánský směr výrazně podporoval politiku zvýšené porodnosti. Fertilita v zemi vystoupala okolo roku 1970 do extrémních hodnot a vláda byla v zájmu zachování ekonomického rozvoje přistoupit k populačně regulačním opatřením. Politika jednoho dítěte způsobila během 30 let pokles fertility pod hodnotu 2,0 a vyrovnala ji tak na úroveň rozvinutých evropských zemí (graf č. 1). Růst populace se ale ve skutečnosti nezastavil na 1,13 miliardách, jak bylo původně k roku 2000 předpokládáno a dokonce přesáhl i kritickou hranici 1,2 miliardy. Momentální velikost čínské populace činí přibližně 1,4 miliardy a jak je dle grafu č. 2 zjevné, v následujících letech bude nadále růst. Obrat v rostoucím trendu populace by měl nastat mezi roky 2030 a 2035, kdy populace dosáhne svého maxima na hodnotě 1.453.297.304 miliardy a začne mírně klesat (Nayak, 2008; worldometers.info, 2015).

Graf č. 1 Vývojový trend průměrného počtu dětí na jednu ženu (fertility) v Číně v letech 1950-2000.

Zdroj: Anon., 2015c (worldometers.info)

Graf č. 2 Vývojový trend populačního růstu v Číně v letech 1950-2050.

Zdroj: Zdroj: Anon., 2015c (worldometers.info)

7.1. Implementace politiky jednoho dítěte

Situace v 70. letech sama nutila mnohé rodiny ke snížení počtu potomků, kvůli omezenému rozpočtu. Zejména ve velkých městech většina dospělých osob pracovala na dlouhé směny a přiděl životního prostoru na osobu činil zhruba 3,6 m². Ve většině rodin zároveň alespoň jedna osoba pracovala ve veřejném sektoru. Mnohem obtížnější bylo donutit ke spolupráci na politice jednoho dítěte obyvatele venkovských oblastí, pro které potomstvo představovalo zdroj pracovní síly a zároveň podporu v důchodovém věku (Feng, 2005).

Základním motivačním a zároveň donucovacím prvkem politiky jednoho dítěte je zvýhodnění rodin s jediným dítětem při využívání sociálních služeb, jako je zdravotní péče, vzdělání, ale i přednost při rozdělování půdy a bytových jednotek a mzdové bonusy. Tyto služby ale není možné poskytovat v případě, že jimi region nedisponuje, například jedná-li se o velmi chudou oblast. Obdobná situace může nastat ve velmi bohatých lokalitách. Pokud všichni mají všechno, ztrácejí benefity získané dodržováním politiky jednoho dítěte svou atraktivitu (Bongaarts a Greenhalgh, 1985).

Implementace politiky jednoho dítěte a dohled nad jejím dodržováním byla od počátku velmi náročným procesem. Postupem času se objevily určité způsoby, kterými se dalo dodržování politiky vyhnout, patřily k nim například porody v zahraničí, nebo přesuny obyvatel do jiného, méně striktního regionu. Běžná byla i korupce za účelem získání povolení

na porod dalšího potomka. Příjem z poplatků za nepovolené děti se stal jedním z hlavních příjmů regionálních samospráv. Využití těchto peněz však není vládou žádným způsobem regulováno, chybí efektivní monitoring a transparentnost. Není tedy divu, že výběr poplatků vzbuzuje velký zájem politiků a existují případy, kdy při jejich výběru dochází k nátlaku nebo dokonce násilí na občanech (Jing, 2013).

K úspěšné implementaci politiky jednoho dítěte byla Čína nucena vytvořit jeden z nejrychleji rostoucích byrokratických systémů na světě. V roce 1980, kdy došlo k oficiálnímu zavedení vyhlášky, pracovalo na úřadech zabývajících se populační regulací na plný úvazek 60 000 osob. K roku 1995 jich bylo již více než 400 000. V následujících letech musela vláda přistoupit ke snížení počtu zaměstnanců v tomto sektoru, přesto jich ale zůstalo přibližně 300 000. Toto číslo však obsahuje pouze úředníky přímo provádějící implementaci politiky, Čínská asociace pro plánované rodičovství má ve skutečnosti zhruba 92 miliony členů (Feng, 2005).

Centrálním orgánem, který má za úkol dohled nad výkonem politiky jednoho dítěte je Státní komise pro plánované rodičovství. Tato komise stanovuje cíle politiky a vytváří postupy k jejich dodržení. Konečné rozhodnutí o implementaci však mají lokální osazenstva, která mimo jiné rozhodují o typu a výši penalizací. Komise také dohlíží nad dodržováním dalších podmínek stanovených za účelem populační regulace, těmi je například stanovený minimální věk, kdy mohou páry vstoupit do manželství. U mužů a žen v městských oblastech je to 25 a 23 let, ve venkovských oblastech 23 a 21 let (Zhu, 2003).

Administrativa politiky jednoho dítěte je vysoce decentralizovaná, jelikož jednotlivé regiony vykonávají správu politiky na svém území samy a dle vlastního uvážení. Tento systém v počátcích umožnil lepší adaptaci obyvatel na politiku jednoho dítěte a zmínil implementační náklady. Na druhé straně však vzniklo velké množství problémů, které se projeví na celonárodní úrovni. Jednalo se například o nedostatečnou spolupráci mezi orgány a institucemi různých úrovní a absenci donucovacích prostředků na regionální správy ze strany ústřední vlády. Problém byl zejména s lokálními správami drobných venkovských oblastí, které nedisponovaly dostatkem donucovacích prostředků k implementaci politiky anebo se s jejími ideály neztotožňovaly, a proto preferovaly manipulaci se záznamy o narození. Kontrola dokumentů a odhalení nepřesností proto byla a dosud je velmi náročná (Bongaarts aGreenhalgh, 1985; Pascu, 2011).

7.2.Dnešní podoba vyhlášky

Čínská vláda v nynější době v rámci implementace politiky jednoho dítěte uděluje párům odměny v podobě prioritní lékařské péče, školní docházky a dalších služeb nebo formou peněžní podpory, včetně příspěvků na dítě do 14 let. Ve venkovských oblastech dostávají rodiny s jediným dítětem slevu na daních a zároveň mají vyšší prioritu pro získání orné půdy. Vláda ale uděluje zároveň i tresty, například v podobě snížení platu o 10 až 20 % pro oba rodiče po dobu 13 až 14 let. Pro státní zaměstnance, kteří poruší pravidla vyhlášky, je stanovena penalizace v podobě snížení mzdy o 20 % po následujících sedm let. Může být nařízeno i jejich přeřazení na nižší pozici či zákaz povýšení. Je tedy zjevné, že politika jednoho dítěte ovlivňuje ekonomickou soběstačnost čínských rodin, jelikož upravuje výši příjmů. Ve venkovských oblastech je běžné udělení jednorázového poplatku ve výši několiknásobku průměrného ročního příjmu, který většina rodin nedokáže uhradit bez získání úvěru. Děti, které se narodily bez povolení státu, nemají možnost docházky na veřejné školy, přesto ale došlo po jejím zavedení ke zvýšení školní docházky o 4 % (Liao, 2013).

Početí druhého potomka může být povoleno ve speciálních případech, kterými jsou například situace, kdy je první dítě fyzicky nebo mentálně postižené, jeden z rodičů se vrátí ze zahraničí, prvním potomkem je dívka a rodina je tímto nadměrně zatížena, nebo pokud alespoň jeden z rodičů vykonává nebezpečné povolání, jako podmořský rybář či dělník v podzemním lomu, po dobu více než pěti let (Feng, 2005).

7.3.Regionální podoby politiky jednoho dítěte

Jednotlivé provincie individuálně stanoví podmínky k povolení druhého dítěte za předpokladu, že nesmí dojít k narušení globálních cílů politiky jednoho dítěte a překročení populačních limitů stanovených pro jednotlivé provincie. Obyvatelům městské oblasti Šanghaje je například uděleno povolení k početí druhého potomka v případě, kdy jsou jeden nebo oba z rodičů jedináčci. V Pekingu však toto pravidlo neplatí. Etnické minority jsou ze striktního dodržování politiky jednoho dítěte vyloučeny. Existují i výjimky, kdy menšinám může být uděleno povolení i pro třetí nebo dokonce čtvrté dítě, například v provincii Xinjiang. V Tibetu omezení počtu dětí pro etnické minority neexistují (Zhu, 2003; Li et al., 2011; Liao, 2013;).

Území Číny se dá dle implementace politiky jednoho dítěte rozdělit do tří kategorií. První kategorie obsahuje území přímo spadající pod centrální vládu země, jedná se o Congqing, Jiangsu, Sichuan, Peking, Šanghaj a Tianjin. Sem patří i nejvýznamnější centra. V těchto regionech je politika jednoho dítěte všeobecně platná. Výjimka může být udělena lokální

správou konkrétním jedincům při splnění určitých podmínek, či etnickým minoritám. Populace těchto oblastí tvoří 34 % celkového obyvatelstva. Větší část populace, konkrétně 54 %, spadá do druhé kategorie, kde jsou podmínky implementace politiky jednoho dítěte o něco mírnější, a proto bývá politika v této kategorii někdy nazývána politikou 1,5 dítěte. Správy těchto oblastí umožňují ve většině případů párům získat povolení k početí druhého potomka v případě, že prvním dítětem je dívka. Pod poslední územní kategorií spadá 11 % občanů, kteří mají možnost vychovávat dvě a často i tři děti. Jedná se však převážně o oblasti osídlené etnickými minoritami. Za těchto podmínek je přibližně 63 % celkové populace Číny nuceno ke striktnímu dodržování politiky jednoho dítěte (Feng, 2005).

8. Vliv politiky jednoho dítěte na sociální situaci v zemi

Politika jednoho dítěte významně změnila vývoj státu. Vzhledem k tomu, že se jedná o pravidlo omezující svobodné jednání populace, nejvyšší zásahy se objevily v sociální sféře. Můžeme zde sledovat řadu pozitivních obrátů, ale zároveň i mnohé negativní změny.

8.1. Vývoj sociální sféry před a po zavedení vyhlášky

Implementace politiky jednoho dítěte byla v roce 1979 zahájena udělením certifikátů za zapojení se do politiky jednoho dítěte 6,1 milionům párů. Tyto rodiny s převzetím certifikátu souhlasily, že nebudou mít více než jednoho potomka. Počet rodin s jedním dítětem od tohoto roku stoupal asi o 4,4 miliony ročně. V polovině 80. let došlo k úpravám, díky nimž mohly mít rodiny ve venkovských oblastech dva potomky v případě, že prvním dítětem byla dívka. Tento krok růst počtu rodin s jedním potomkem ve venkovských oblastech zpomalil, počet v městských regionech však stále narůstal, ačkoli tempo se postupně snižovalo (Feng et al., 2014).

V 90. letech již více než 90 % rodin zejména v městských regionech splňovalo podmínky politiky jednoho dítěte. Jediný potomek se tedy velmi rychle stal novodobým moderním trendem. Jak již demografové dříve předpovídali, regulační populační politika vedla ke změnám v sociální sféře – ve struktuře rodiny, rodinných vztazích a obecně ve stylu rodinného života (Zhu, 2003; Feng et al., 2014).

8.1.1. Změny ve velikosti rodiny

Umělé snižování fertility a striktní reprodukční plánování mělo za následek zmenšení čínských rodin. Tento jev ale nutně nelze přisuzovat pouze programům na regulaci populace, nýbrž i celkovému zlepšení ekonomické situace země a zvýšení životního standardu. Čína se

díky rychlé industrializaci přiblížila modelu moderních západních států i v oblasti sociálního rozvoje. Tradiční rozsáhlé příbuzenské komunity se postupně vytrácely zejména v městských oblastech. V roce 1982 Úřad státní rady pro sčítání populace zaznamenal 16 % tříčlenných rodin, v roce 1990 to bylo již 24 % a k počátku 21. století již 30 %. Průměrný počet členů rodiny se snížil ze 4,54 osob v roce 1980 na 3,36 osob v roce 2000. Další výzkum z roku 1992 potvrdil, že téměř všechny tříčlenné rodiny v čínských městech jsou úplné rodiny s jedním potomkem (Festini a de Martino, 2004; Ding a Hesketh, 2006; Feng et al., 2014).

Politika jednoho dítěte ovlivnila také rodinný cyklus. Dle sčítání lidu v roce 1982 se v Číně daného roku nacházelo 11 % dvoučlenných rodin, v roce 1990 až 12%, na počátku 21. století pak 17 % a v roce 2010 dokonce více jak 24 % dvoučlenných rodin v průměru a až 28 % v městských oblastech. Průměrný věk v dvoučlenných rodinách činil 45 až 69 let. Tyto data potvrzují, že rodiče jsou po odchodu svého jediného potomka obvykle nuceni žít sami a často tak trpí takzvaným syndromem vyhořelého hnízda (Feng et al., 2014).

8.1.2. Změny ve struktuře rodiny

Změny v rodinné struktuře měly velmi pozvolný nástup, jelikož čínské rodiny byly tradičně široce rozvětvené. Demografické teorie se však brzy zaměřily na problém podpory rodiny „odspodu“, pokud vznikne větev čtyř prarodičů, dvou rodičů a jednoho dítěte. Podle tradičního čínského vzoru zůstává obvykle alespoň jeden potomek, syn, žít s rodiči, zatímco ostatní sourozenci z domova odejdou. Tím vzniká tzv. stonkový rodinný systém, kterého nelze dosáhnout, pokud má rodina pouze jedno dítě. Politika jednoho dítěte dále vyvinula tlak na tradiční patriarchální obraz rodiny. Pokud je jediným potomkem páru dívka, jsou rodiče nuceni investovat do vzdělání ženského potomka i přesto, že to v minulosti nebylo v rodinách zvykem. Tento jev lze považovat za pozitivní posun v boji proti genderovým nerovnostem (Feng et al., 2014).

8.1.3. Změny v rodinných vztazích

V počátcích 80. let se objevovaly spekulace, zda výchova jediného dítěte nepovede k rozmazlování potomků a výchovu nesamostatných sebestředných jedinců. Typická rodina dle vzoru politiky jednoho dítěte investovala veškeré své zdroje do jediného potomka a zároveň do něj vkládala veškeré své naděje, jelikož čínská tradice od pradávna kladla důraz na zachování rodinné linie. Rodičovská autorita ztrácela svůj význam. Na druhou stranu bylo po zavedení politiky jednoho dítěte možné sledovat změnu postavení žen v rodině, které již dříve nebyly vnímány jen jako hospodyně a matky. Na tyto změny měl ale vliv i zmiňovaný ekonomický a sociální vývoj země a následování západního vzoru. Politika jednoho dítěte také

posílila vazby mezi rodiči a dětmi poté, co potomek opustí rodinné sídlo. Je zřejmé, že většina rodičů svého jediného potomka i nadále podporuje nejen ekonomicky, ale i v denním životě, například výpomocí s domácími pracemi a hlídáním dětí. Výzkum z roku 2006 zároveň paradoxně dokázal, že rodiče se stále méně spoléhají na fyzickou i ekonomickou podporu ze strany svých potomků. Můžeme tak sledovat pozitivní posun od tradiční kultury, podle které páry viděly ve svých potomcích z velké části pouze zdroj ekonomické podpory v důchodovém věku. (Bongaarts a Greenhalgh, 1985; Festini a de Martino, 2004; Feng et al., 2014).

8.1.4. Změny v životním stylu rodin

V tradiční Číně bylo pro mladé čerstvě sezdané páry zvykem přebývat v rodině ženicha, v současné době se ale stále více párů separuje od svých rodin a stěhuje se do samostatných domácností. Je evidentní, že politika jednoho dítěte, jak již dříve bylo zmíněno, podporuje vznik nukleárních tříčlenných domácností. Za touto skutečností může stát i ekonomická podpora ze strany rodičů, díky níž si jedináčci dokážou vlastní bydlení dovolit. Politika jednoho dítěte dále výrazně snížila prestiž a úctu k nejstarším členům rodiny, kteří dříve často rozhodovali o důležitých záležitostech v rodině a představovali tak středobod rodinného zájmu. Po roce 1980 došlo k zúžení rodinných kruhů a rozdělení domácností na jednotlivé generace, středem zájmu se tedy staly děti. Zároveň tak došlo k odcizení mezi dospělými, samostatně žijícími jedinci v rodině a naopak sblížení mezi rodiči a dětmi v jedné domácnosti. Pozitivní je i zjevné zlepšení vztahu mezi rodiči a jejich potomky a soustředění na uspokojení fyzických i kulturních potřeb dítěte. Velmi důležité je nejenom vzdělání, ale i znalosti a schopnosti z oblasti kultury a sportu (Feng et al., 2014).

8.1.5. Změny v rodinném cyklu

Politika jednoho dítěte způsobila výrazné zkrácení rodinného cyklu. V čínských rodinách bylo v předchozích běžné zplodit potomka velmi brzy po svatbě, přibližně jeden až dva roky. Tento rozestup se se zavedením politiky zvýšil na 5 a více let. Průměrný věk prvorodiček nyní činí 27 let (Feng et al., 2014).

8.2. Problémy sociální sféry

Dle M. Todara a S. Smithe lze označit sedm oblastí, které populačního růst přímo ovlivňuje, jsou jimi ekonomický růst, chudoba a nerovnost, vzdělání, zdraví, potraviny, životní prostředí a mezinárodní migrace. S rychlostí populačního růstu v Číně bylo zřejmé, že je jen otázkou času, než se bude vláda muset problémy v těchto oblastech nutně zabývat, aby neupadla do populační pasti jako většina rozvojových zemí balancujících na okraji své existence. Rostoucí

populace vyžaduje stále více zdrojů. Vláda pak nedokáže zajistit dostatečné vzdělání vzhledem k rostoucímu počtu dětí a naopak klesajícím příjmům z daní obyvatel, kteří mají stále nižší mzdy. Politika jednoho dítěte napomohla ke zmírnění tohoto problému a statistiky dokázaly, že v letech po její implementaci došlo ke zvýšení vzdělanosti obyvatel. Procento negramotných občanů se z 22,0 % v roce 1990 snížilo na 8,8 % k roku 2011. Pozitivní přínosy politiky jednoho dítěte lze sledovat i v oblasti zdravotní péče díky procentuálním hodnotám kojenecké úmrtnosti, která v posledních 40 letech klesla téměř o deset procent (Button, 2011).

Méně významné zlepšení přinesla politika jednoho dítěte v oblasti chudoby. Přestože procentuální počet podvyživených obyvatel v zemi klesl od roku 1992 do roku 2004 o 5 %, v zemi se stále nachází přibližně 134 miliony hladovějících. Obdobně tíží Čínu i problém s nedostatkem pitné vody. Ten je způsoben jednak nerovnoměrným rozložením vodních zdrojů, které se z 80 % nachází v jižní části země, přestože osídlení severní a jižní poloviny je velmi rovnoměrné, jednak zbytečným plýtváním pitnou vodou v domácnostech a zejména v hospodářství, které vodu využívá například k zavlažování zemědělské půdy. Nedostatek vody vzniká také kvůli jejímu znečišťování průmyslovými a zemědělskými podniky, ale i domácnostmi s nevyhovujícím odpadním systémem. V roce 2006 byla Čína jmenována největším světovým producentem oxidu uhličitého (Button, 2011).

I přes zlepšující se sociální situaci v Číně dochází ročně k emigraci téměř půl milionu obyvatel. Stěhují se primárně do Kanady, Japonska a USA. Posledním problémem, před kterým demografové varovali již při vzniku politiky, je velké množství přestárlé populace, kterou nedostatečné množství mladých občanů nedokáže uživit. Tímto vzniká vysoká míra závislosti, přibližně 36,5 % (Jacka, 2005; Button, 2011).

8.2.1. Zanedbávání dětí

Dle studie z roku 2014 lze po zavedení politiky jednoho dítěte sledovat změny i v takových okruzích, jakým je například zanedbávání dětí. Vliv politiky na tuto oblast se liší dle jednotlivých regionů vzhledem k tomu, že každý region disponuje rozdílnou mírou ekonomicko-sociální vyspělosti. Lze sledovat několik typů zanedbávání dětí, nejvíce rozšířené je zanedbávání emocionální, dále pak zanedbávání vzdělání a zanedbávání fyzického stavu dítěte. Klíčovými faktory jsou v této oblasti pohlaví dítěte, fyzické nedostatky, kognitivní poruchy, dále věk, zaměstnání a míra vzdělání rodičů. (Jing et al., 2014).

Politika jednoho dítěte významně zvýšila postavení dítěte v rodinném žebříčku, snahu rodičů poskytnout svému jedinému potomku co nejvyšší vzdělání a podpořila vztahy mezi

rodiči a dětmi. Současně ovlivnila rodinnou strukturu, díky níž se v rodině nachází více dospělých jedinců schopných péče o dítě. Politika dále vedla k vyrovnání genderových rozdílů, které byly v tradičním rodinném vzoru hluboce zakořeněné, například opovrhování ženskými potomky. Podle studie lze potvrdit vyšší míru zanedbávání dětí u mladých matek nebo méně vzdělaných rodičů. I v této oblasti tedy politika jednoho dítěte pomohla posunutím věkového průměru prvorodiček a zvýšením gramotnosti v zemi (Jing et al., 2014).

8.2.2. Stárnutí populace

Stárnutí populace je obecným problémem v mnoha rozvinutých zemích a kvůli zavedení politiky jednoho dítěte se k nim připojila i Čína. V roce 1999 tvořila populace v důchodovém věku průměrně 10,0 % z celkového počtu, avšak o 12 let později v roce 2011 už 24,5 %. Zatímco západním zemím jako je Francie a Švédsko trvalo zvýšení podílu populace v důchodovém věku na celkovém počtu obyvatel o 10,0 % až 115 a 85 let, Čína stihla zvýšit podíl své postarší populace o necelých 15,0 % jen za 12 let (Jing, 2013).

Tím se Čína již nyní zařadila na vrchol žebříčku zemí s nejvyšším procentem postarší populace vůbec. Vláda je z tohoto důvodu nucena řešit finanční problémy v oblasti podpory penzí, zdravotnické péče a veřejných služeb, jelikož nemá dostatečné množství mladé populace na podporu stárnoucího ekonomicky neaktivního obyvatelstva. Změny v rodinné struktuře tedy vyvíjí velký tlak na poskytování sociálních služeb (Festini a de Martino, 2004; Jing, 2013).

8.2.3. Genderové nerovnosti

Přestože politika jednoho dítěte přispěla ke zlepšení postavení žen, ať už dospělých nebo narozených dívek, nepřímo způsobila také nerovnosti v počtu žen a mužů v populaci. Tradiční preference mužských potomků byla i v moderní Číně z části zachována a není tajemstvím, že asijský trh produkuje velké množství technologií pro brzké odhalení pohlaví nenarozeného dítěte tak, aby matky mohly rozhodnout o odebrání nechtěné dívky. Nerovnost nevzniká pouze mezi novorozenci, ale i v ženské kojenecké úmrtnosti, která mužskou kojeneckou úmrtnost o 20 % převyšuje. (White, 2006; Lee, 2012; Jing, 2013).

Hodnota poměru narozených chlapců na každých 100 dívek se ve většině zemí pohybuje okolo čísla 105. Stoupající číslo značí narůstající rozdíl v poměru, který je označován za nežádoucí sociální deviaci. Takováto deviace nevzniká přirozeně, ale je uměle způsobena selektivní interrupcí, nebo dokonce likvidací novorozenců za účelem počít alespoň jednoho syna. V historii bylo běžné, že ženy rodily děti až do doby, než se jim povedlo přivést

na svět alespoň jednoho chlapce. Běžná hodnota fertility dosahovala z tohoto důvodu vysokých čísel (Festini a de Martino, 2004; Bulte et al., 2011; Jing, 2013).

V dnešní době páry nemají příležitost mít více dětí. Navíc jsou nyní dostupné technologie k brzkému zjištění pohlaví dítěte. Rodiče si tedy pohlaví svého potomka mohou doslova vybrat. Tyto technologie jsou v Číně sice zakázané, neznamená to však, že by nebyly dostupné. Pokud v rodině přece jen dojde k narození dívky, dochází velmi často k jejímu úmrtí v brzkém věku z důvodu zanedbané lékařské péče či jiných příčin. Tím se již velmi vysoký rozdíl mezi počtem narozených dívek a chlapců, zhruba 120 chlapců na 100 dívek, dále zvyšuje. Existují i spekulace o záměrném nezapisování narozených dívek do registru, v případě takového podvodu by však dívka neměla možnost nastoupit do školy ani obdržet lékařskou péči (Ding a Hesketh, 2006; Bhattacharjya et al., 2008; Zhu et al., 2009).

Preference chlapců má tradiční příčiny, kterými jsou například snaha o zachování vlastního rodu, získání vyššího společenského statutu v komunitě, či uctívání předků, ale také praktické důvody, jako předpokládaná podpora rodičů v důchodovém věku či práce na rodinném hospodářství. Patriarchální systém v Číně od pradávna udával dědická práva na rodinný majetek pouze chlapcům. Dívky se po svatbě obvykle stěhovaly (a v dnešní době stále ještě mnohdy stěhují) k rodině svého muže a nemohly tak dále podporovat své rodiče. Stařecká podpora je, obzvláště ve venkovských oblastech, po dlouhá léta velmi nízká (Croll, 1985; Bhattacharjya et al., 2008; Bulte et al., 2011).

Snaha zachovat vlastní rod se ale v mnoha rodinách mine účinkem právě proto, že čímž muži nejsou schopni nalézt partnerku. Čínská akademie sociálních věd v roce 2010 vydala studii, podle které v následujících 20 letech dojde k převýšení ženské populace mužskou o 1,2 miliony ročně. Osamělí muži bývají často nazýváni „holé větve“ či „holé stonky“ dle stonkového systému rodokmenů. Tito muži stojí na okraji společnosti a stávají se obětmi diskriminace společně se svými rodiči. V obzvláště problematických oblastech běžně dochází k prostituci a šíření nákazy HIV, obchodu s lidmi a sňatkům za úplatek. V posledních letech také došlo ke zvýšení kriminality, kvůli nadbytku mladých mužů, kteří trpí depresemi z vlastní neschopnosti najít si partnerku. Vzhledem k rozsáhlosti čínského území by se problémy v budoucnosti mohly šířit do celé Asie a postupně do celého světa. Právě tyto důvody vedly k povolení druhého potomka v některých regionech v případě, že prvním dítětem je dívka. (Jing, 2013; Tucker a Van Hook, 2013).

Čínská vláda již v roce **1980** zakázala provádění ultrazvukového vyšetření za účelem zjištění pohlaví dítěte. V roce **1994** vznikl zákon na ochranu zdraví matek a kojenců, v roce **2001** ustanovení o rodinném plánování, v roce **2002** zákon o populaci a plánovaném

rodičovství a v roce **2003** vyhlášku o zákazu zjišťování pohlaví plodu pomocí nelékařských metod a zákaz interrupcí, kvůli pohlaví plodu. Rovněž vznikl národní program pro péči o dívky s cílem zlepšit životní situaci dívek a jejich sociální status ve společnosti (Quanbao et al., 2011).

Čínská vláda se i nadále snaží vyrovnat genderové nerovnosti u pracovních příležitostí. Důležitá je i eliminace tradiční zvyklosti mladých párů přebývat v rodině ženicha, která stále přetrvává ve venkovských oblastech. Pozitivní výsledky přináší i program na udělování speciálních důchodových penzí rodičům dívek a preference přijímání dívek na univerzity. (Quanbao et al., 2011; Anon., 2014a).

8.2.4. Smrt jediného dítěte

Další problém, který může v systému s politikou jednoho dítěte vzniknout, je smrt jediného potomka rodiny. Pokud již matka nemá možnost počít další dítě, například kvůli svému věku, ztrácí rodina automaticky veškerou ekonomickou i sociální podporu, kterou by jim jejich potomek mohl zejména v důchodovém věku zajistit. Rodiče jsou smrtí jediného potomka vzhledem k významné roli péče o potomstvo v čínských rodinách obvykle výrazně psychicky poznamenáni. Počet rodin, které se s takovou situací musí potýkat, dosáhl v roce 2014 jednoho milionu rodin a každý rok s trendem narůstá 76 000 případů ročně. Pro vládu tedy vznikla velmi důležitá otázka, jakým způsobem takovou událost rodinám kompenzovat (Fenget al., 2014).

9. Vliv v ekonomické sféře

Přestože populační růst není jediným činitelem zkrušujícím ekonomickou situaci v zemi, může například snižovat příjem na osobu, zejména pokud je tempo růstu příjmů nižší než tempo růstu populace. Toto platí primárně v zemích s masivním podílem zemědělství na hrubém domácím produktu, jelikož s rostoucím počtem obyvatel je půdu třeba rozdělit mezi stále se zvyšující počet lidí. Politika jednoho dítěte byla výsledkem série makroekonomických a demografických výzkumů, mikroekonomické dopady však zůstaly zcela opomenuty. Vláda Číny si při honbě za snížením populačního růstu, který by mohl bránit ekonomickému vývoji, neuvědomila, že právě rodina je základní stavební jednotkou celé společnosti a změny v ní se promítnou v celonárodním vývoji (Bongaarts a Greenhalgh, 1985).

Existují mnohé dohady, zda byl pokles fertility skutečně způsoben pouze zavedením politiky jednoho dítěte. Plodnost totiž se totiž ihned po zavedení politiky prakticky nezměnila a pokles nastal až v 90. letech ve spojitosti se změnami v ekonomickém systému země.

V tomto období došlo ke zrušení kolektivního zemědělství na venkově a vládou zaručené zaměstnání a přidělování bytů bylo dostupné pouze ve městech. Pro spoustu obyvatel tímto nastalo období ekonomické a sociální nejistoty, kdy nebylo vhodné zatěžovat rodinný rozpočet velkým množstvím potomků. Současně se v ekonomice objevily i pozitivní změny, například nové příležitosti odvádějící pozornost mladé populace od rodinného života k budování kariéry. V těchto letech došlo i ke zvýšení průměrného věku páru vstupujících do manželství z 22 na 24 let. Rostoucí trh rovněž vyvíjel tlak na vyšší vzdělanost a odborné znalosti, vychovat ekonomicky úspěšného potomka tudíž bylo najednou „mnohem dražší“ (Bongaarts a Greenhalgh, 1985).

Významný vliv na politiku jednoho dítěte měla i reforma uvolňující pohyb obyvatel v rámci území, kterou si vyžádala rostoucí poptávka po pracovní síle v rostoucích městech. Vláda se i přes svou snahu nedokázala dostatečně orientovat v přesunech obyvatel vzhledem k tomu, že migranti stěhující se dočasně za prací nepovažovali za nutné měnit registraci svého bydliště. Výsledkem tohoto byla nemožnost efektivně regionálně zaznamenat úbytek populace. Neregistrace novorozenců byla typická hlavně u narozených dívek. Ty byly často přenechány příbuzným či nabídnuty k adopci. Finanční bonusy nabízené za dodržování politiky jednoho dítěte se staly žádanou podporou a v některých případech i výdělečnou činností. Organizace pro plánované rodičovství kromě nich začaly nabízet i výhodné půjčky či bezplatnou lékařskou péči o dítě a matku (Kane a Choi, 1999).

9.1.Problémy ekonomické sféry

Vědecký výzkum zaměřený na dopady politiky jednoho dítěte na ekonomické dění v zemi podle údajů z let 1977 až 2005 dokázal, že implementace politiky jednoho dítěte pomohla zlepšit akumulaci lidského kapitálu a dále zvýšila výstup na osobu, tedy vedla k intenzifikaci ekonomické výkonnosti. Výstup na osobu ale v průběhu let fluktuuje a rovněž bylo prokázáno, že po uvolnění politiky v budoucích letech by mohlo dojít k nežádoucímu ředění kapitálu (Liao, 2013).

9.1.1. Snížení objemu pracovní síly

Jedním z nejznámějších důvodů rychlého ekonomického rozvoje byla od roku 1978 schopnost Číny disponovat zdánlivě neomezenou a velmi levnou pracovní silou, která znamenala pro zahraniční společnosti velké lákadlo. Mezinárodní společnosti hromadně budovaly výrobní závody na čínském území s vidinou velmi nízkých nákladů na výrobu. Politika jednoho dítěte tento jev zpočátku podpořila snížením míry dětské závislosti z 54,6 % na pouhých 22,3 % v průběhu necelých třiceti let. V průběhu těchto let došlo také k zvýšení počtu ekonomicky

aktivních obyvatel na 0,784 miliardy. Pokud však srovnáme velikost mladistvé populace v předchozích letech a nyní, bude nám jasné, že počet ekonomicky aktivních obyvatel začne velmi brzy rapidně klesat a dojde k rychlému stárnutí populace bez možnosti nahradit ji mladými pracovními silami (Nakra, 2012; Jing, 2013).

Již v roce 2004 nastal bod zlomu, kdy poptávka po pracovní síle převýšila její nabídku. Tento jev započal postupný přesun výrobních závodů do jiných zemí se stále dostupnou levnou pracovní silou. Odliv investic z nadnárodních společností by v budoucích letech mohl znamenat zhoršení ekonomické situace v Číně, na druhou stranu lze sledovat i pozitivní následky, jako například zvyšování průměrné mzdy a zlepšování pracovních podmínek, které jsou obvykle ve výrobních podnicích naprosto nevhodné. Dále by odliv průmyslových továren mohl vést k zlepšení životního prostředí, například v oblasti znečišťování ovzduší a pitné vody (Jing, 2013).

9.1.2. Nedostatečná podpora pro inovace

Japonská ekonomika se mezi lety 1970 a 1980 velmi rychle vyvíjela a mnozí ekonomové předvídali, že japonské HDP na osobu v následujících letech předčí HDP Spojených států. Růst japonské ekonomiky se ale v 90. letech zastavil a hospodářství více než dvacet let stagnovalo. Probíhaly mnohé dohady o příčinách této stagnace, někteří tvrdili, že se jednalo o příliš dlouhou ekonomickou krizi, jiní že problém byl ve zhodnocení měny. Po srovnání japonské a americké ekonomiky lze ale sledovat jeden výrazný rozdíl a tím je velmi nízká míra podnikatelské činnosti na japonském území. Japonsko je ve skutečnosti země s nejmenším podílem podnikatelské činnosti mezi rozvinutými zeměmi. Příčinou byl výrazný pokles fertility po druhé světové válce, který způsobil rychlé stárnutí populace a jelikož japonské společnosti přidělují posty svým zaměstnancům na základě věku, mají mladí lidé jen velmi malou příležitost k uplatnění a nízký lidský kapitál. Zakládání podnikatelské činnosti je však vzhledem ke své náročnosti na fyzickou i psychickou aktivitu typické spíše pro mladou populaci. Vrcholový věk, ve kterém je člověk schopný vytvářet a realizovat nové ideje je okolo 30. roku, s přibývajícím věkem produktivita rapidně klesá (Liang, 2012).

Zde tedy jasně vidíme vazbu mezi snížením fertility, stárnutím obyvatelstva a následným úbytkem podnikatelské činnosti, což má negativní vliv na ekonomiku země vzhledem k nutnosti inovací zejména v moderních oblastech jako jsou high-tech průmysl a IT. Čína není ve svém vývoji tak daleko jako Japonsko, ale ke stárnutí populace vlivem zavedení politiky jednoho dítěte dochází již nyní a je tedy jen otázkou času, kdy se začne Čína potýkat se stejnými ekonomickými následky, které povedou k ekonomické stagnaci z důvodu

neschopnosti konkurovat inovativním vyspělým zemím. Propad ekonomiky by zde dokonce mohl mít mnohem horší průběh, jelikož rozdíl mezi starší a mladší populací v Číně bude v průběhu 20 až 30 let vyšší než tomu bylo v Japonsku. Ekonomové v Číně se vnímali doposud stárnutí populace jako hrozbu jen kvůli nedostatečné podpoře obyvatel v důchodovém věku. Nedostatečná podpora inovačního prostředí ale může být pro rozvoj ekonomiky obdobně nebezpečná (Liang, 2012).

10. Politika jednoho dítěte a lidská práva

Politika jednoho dítěte vytváří již od svého vzniku kontroverzní diskuze o souladu s lidskými právy. V první řadě se jedná o porušení práva na svobodnou reprodukci za účelem vyšších veřejných zájmů. Tento stav je přípustitelný pouze, pokud svobodná reprodukce obyvatelstva přímo ohrožuje životnost celé civilizace, což při neregulaci populačního růstu od roku 1980 skutečně mohlo nastat. I přesto mají ale rodiny právo na dostatečnou náhradu ze strany vlády, například dojde-li k úmrtí jejich jediného potomka v době, kdy již další dítě mít nemohou. Pokud jsou tyto podmínky splňovány, nelze dle vyjádření Čínské lidové republiky politiku jednoho dítěte jako takovou označit za porušování lidských práv, problém ale nastává s její implementací. Nucené interrupce jsou dle zákona o populaci a plánovaném rodičovství z roku 2001 zakázané, jelikož při nich dochází k porušování práv těhotných žen. Usmrcení plodu však nemůže být vnímáno jako vražda, jelikož embryo není dle čínského zákona považováno za člověka. Proto není jeho usmrcení, ať už nucené nebo dobrovolné, trestným činem (Jing, 2013).

Přestože zastánci lidských práv se často pobuřují nad donucovacími metodami, kterými jsou občané Číny vedeni k dodržování politiky jednoho dítěte, vláda se brání argumenty, že penalizace za nedodržení politiky nejsou nijak zvlášť přehnané a navíc ani není striktně dohlíženo na jejich udělování. Politika jednoho dítěte by přece na tak rozsáhlém území nemohla mít úspěch, kdyby nebyla občany přijímána dobrovolně. Dnešní implementace politiky bývá prováděna zejména v podobě veřejné propagandy, správního vynucování či jiných nenásilných metod (Rene, 2007).

Současně vystává otázka, zda lze považovat za porušování lidských práv rozhodování, na jehož základě dochází k udělování povolenek k početí dítěte. V závislosti na úpravách vyhlášky v daném regionu jsou povolenky udělovány například párům, které samy pocházejí z jednočlenných rodin. Neexistuje však legální důvod, proč by tyto páry měly být zvýhodňovány oproti jiným, kvůli skutečnosti, kterou samy nedokážou ovlivnit. Nerovnost

vzniká i mezi obyvatelstvem městských a venkovských oblastí nebo například mezi etnickými minoritami (Jing, 2013).

10.1. Teoretické přístupy a názory na soulad politiky jednoho dítěte s lidskými právy

Názory na politiku jednoho dítěte ve světě se různí a to zejména v závislosti na rozdílných kulturách jednotlivých zemí. K bližšímu pochopení souladu politiky jednoho dítěte s lidskými právy byla její implementace rozebrána pomocí různých teoretických přístupů zaměřených na mezinárodní dění.

10.1.1. Liberalismus vs. komunitarismus

Politika jednoho dítěte vzbuzuje mnoho otázek z hlediska její etiky v oblastech individuální svobody, kolektivních práv a státní suverenity. Při jejím hodnocení se musíme nutně zabývat otázkou, zda jsou přednější práva jednotlivce či práva kolektivu. Z pohledu liberálů je vždy nutné upřednostnit práva jednotlivce před právy kolektivu. Jednotlivec má nárok na základní lidská práva a svobodu volby bez zásahu vládního aparátu dokud dodržuje společenská pravidla (Rene, 2007; Grant, 2010).

Opačný názor na zavedení vyhlášky o politice jednoho dítěte zastává komunitaristický směr. Dle něj může stát legitimně zasahovat do individuálních práv, jestliže za cenu omezení práv některých jednotlivců dojde ke zvýšení životní úrovně celé komunity. Komunita je vnímána jako základní prvek, který svým členům poskytuje ochranu, organizaci a veřejné služby. Tento směr zároveň odráží myšlenku, že lidé nejsou bez vedení a organizace schopni jednat morálně, jelikož je ovládá vlastní egoismus (Rene, 2007; Rousseau in Scott, 2012).

Názory na politiku jednoho dítěte se liší i ve světě. Zatímco většina západních zemí považuje vyhlášku za porušování lidských práv, mezi asijskými sousedy Číny se najde několik zemí, které zásah do individuálních práv jednotlivců za účelem zlepšení života v komunitě, považují za správné. Patří mezi ně například bývalý singapurský premiér LeeKuang-Jao (1923-2015) a bývalý malajsijský premiér MahathirMohamad (1925). Tito významně postavení politici otevřeně prohlásili, že jednotlivci mají povinnost vzdát se části svých svobod, je-li kolektivní blahobyt ohrožen. Země mají navíc právo vytvářet sociální politiku s ohledem na vlastní kulturní hodnoty. Čína se v této souvislosti odkazuje na Mezinárodní konferenci o populačním vývoji pořádané v Cairu v roce 1994, na které bylo jasně stanoveno, že každý stát je povinen vytvářet vlastní politiku na základě individuálních ekonomických, sociálních a kulturních podmínek s přihlédnutím k náboženským a filozofickým hodnotám obyvatel (Rene, 2007).

10.1.2. Utilitarismus

Čínská politika jednoho dítěte je založena na utilitaristickém přístupu, který stanoví, že je v zájmu každého jednotlivce dodržovat pravidla vedoucí k maximalizaci kolektivního užitku v dlouhodobém vývoji. Kromě toho může být na politiku jednoho dítěte nahlíženo také například jako na program předcházející chudobě a hladomoru v zemi. V tomto případě je svoboda práv na přirozenou reprodukci podřízena právu na potravu. Navíc dochází k přímému zlepšování životní úrovně pomocí finančních a jiných bonusů pro rodiny dodržující pravidla vyhlášky tak, jak to od státu vyžaduje Mezinárodní deklarace lidských práv. Čína se tímto odvolává na fakt, že lidská práva jsou pouze relativní hodnotou, která může být ve prospěch komunity omezena. Párům totiž není odepřeno právo mít potomka, je pouze omezen jejich počet (Bailey, 1997; Rene, 2007).

10.1.3. Mezinárodní realismus

Dalším teoretickým pohledem na politiku jednoho dítěte je pohled mezinárodního realismu. Dle Vestfálské dohody má každý stát právo na vlastní suverenitu. Státy tedy nezodpovídají jeden za druhého, ale preferují jednat ve svém vlastním zájmu bez vzájemné morální odpovědnosti. Státy mají zároveň vytvářet své vlastní právo bez vnějších zásahů a právě těmito slovy Čína opravňuje své jednání při snaze regulovat populační růst, jelikož implementací politiky jednoho dítěte brání svou populaci před možnými sociálními rozvraty, například nedostatkem potravin, šířením chorob či environmentální degradací. Představíme-li si reálný scénář možného vývoje Číny bez zavedení politiky jednoho dítěte, skutečně by zde jako i v jiných rozvojových zemích pravděpodobně brzy došlo k vyčerpání zdrojů a země by nebyla schopna dále fungovat bez vnější pomoci, která je však v rozvojových zemích jen málokdy přínosem a často vede pouze k závislosti obyvatel na vnější podpoře bez schopnosti samostatného vývoje. Z tohoto pohledu se omezení, které politika jednoho dítěte přináší, zdají v porovnání s propadem životní úrovně zemi v případě nadměrné populace jen minoritní. Neomezený populační růst v Číně by se stal navíc brzy problémem i pro okolní státy, jelikož by dozajista musely čelit přílivu migrantů prchajících z nevyhovujících podmínek v jejich rodném státě. V dlouhodobém vývoji by se populace Číny mohla stát hrozbou pro celý svět (Donnelly, 2000; Rene, 2007).

11. Analýza populačních politik jiných států

Pro stanovení úspěšnosti politiky jednoho dítěte v Číně je vhodné sledovat vývoj jiných zemí zatížených populačním růstem, které se aktivně zabývají tvorbou programů na populační regulaci.

11.1. Populační politika Indie

Indie byla první zemí zabývající se regulací populace. První program pro rodinné plánování přijala již v roce 1952 a pokračovala s vývojem své populační politiky i v následujících letech pod vedením Národního programu pro rodinné plánování, který byl později přejmenován na Národní program pro zlepšení životních podmínek v rodinách. V počátcích se program zabýval spíše zlepšením zdravotních podmínek v rodinách, na regulaci populačního růstu se přímo zaměřil až v roce 1971 po vydání značně alarmujícího dokumentu o sčítání lidu. Populační program zaměřený na zlepšení zdravotní péče napomohl poklesu úmrtnosti, zatímco porodnost zůstala stejná a počet obyvatel díky tomu rychle rostl. Zlepšení životních podmínek za dané situace nemohlo být dosaženo. Z těchto důvodů se čtvrtý pětiletý vývojový plán zaměřil na rozšíření užívání antikoncepčních prostředků a sterilizace, čímž by vláda pomohla předejít narození zhruba 18 milionů dětí (Nagle, 1998; Chaurasia a Singh, 2013).

V následujících letech došlo ke změnám ve vládě a odsunutí programu na populační regulaci do pozadí. Národní program pro zlepšení životních podmínek v rodinách se měl opět zaměřit spíše na zdravotní situaci v rodinách. V 7. pětiletém plánu byl stanoven národní cíl snížení porodnosti na 29,1 na tisíc obyvatel, v 8. pětiletém plánu už jen na 26. Snaha o redukci porodnosti pokračovala i v dalších letech, byla však stále značně zastíněna plány na zlepšení zdravotní péče a k snížení fertility na hodnotu stanovenou v 11. pětiletém plánu v roce 2007 tak opět nedošlo. V roce 2012 byl proto vydán dokument ke 12. pětiletému plánu zaměřený na snížení míry fertility v zemi a stabilizaci populace společně se zdůrazněním dalších faktorů s tímto spojených, jako je dětská úmrtnost, chudoba žen či brzké sňatky (Chaurasia a Singh, 2013).

11.1.1. Implementace

Implementace politiky rodinného plánování v Indii byla původně řízena ministerstvem pro zlepšení životní situace v rodinách a ministerstvem zdravotnictví. Ministerstvo pro zlepšení životní situace v rodinách však již v dnešní době neexistuje a další části vládního aparátu se rodinným plánováním zabývají jen velmi málo nebo vůbec. Z tohoto důvodu došlo ke vzniku Národní plánovací komise jako součásti ministerstva zdravotnictví. I ta je ale v nynější době z velké části nefunkční (Chaurasia a Singh, 2013).

Speciální orgán pro dohled nad rodinným plánováním neexistuje, a proto je implementace politiky v rukou zdravotnických organizací, kterých je však v zemi značný nedostatek. Zároveň mají tato zařízení pouze omezený dosah působnosti, a tak nedochází k pokrytí celé populace. Problémem je i nedostatečná kvalifikace lékařů pro provádění sterilizačních zákroků (Chaurasia a Singh, 2013).

11.1.2. Výsledky

Dle předpovědí bude populace Indie růst nejméně do roku 2065, což znamená, že k dosažení plánovaných cílů programu pro rodinné plánování zatím nedošlo. Průměrný sezdaný pár vyprodukuje za svůj život průměrně stále více než 4 děti, vnejvíce osídlené oblasti Uttarpradéš dokonce 5,6 (Chaurasia a Singh, 2013).

11.2. Populační politika Pákistánu

Pákistán prochází již od roku 2001 značnými změnami z důvodu nestability politické scény a nejisté bezpečnostní situace. Kromě těchto problémů ale stále více vyvstávají na povrch nepříznivé demografické změny, mezi něž patří i rostoucí populace. Situace se zde na rozdíl od jiných asijských států liší v nedostatečném uspokojení poptávky po antikoncepčních prostředcích a zdravotní péči. Vysoký podíl mladistvé populace, až 60 %, navíc přispívá nepokojům v zemi, která je nevhodně vedena slabou zkorumpovanou vládou (Rosen a Conly, 1996; Hardee a Leahy, 2008).

Navzdory tomu, že první populačně regulační programy v Pákistánu vznikaly již před 50 lety, fertilita se stále drží na vysokých hodnotách. Konkrétně je to 3,3 dítěte na ženu v městských oblastech a 4,5 dítěte na ženu v oblastech venkovských. Přibližně 24 % narozených dětí je podle výpovědi místních žen počato nechtěně z důvodů chudoby a nízkého společenského postavení žen. Pouze 50 % žen v průběhu svého života využije alespoň jednu antikoncepční ochranu a jen 22 % je využívá pravidelně. Počet žen, využívajících antikoncepci, klesá spolu s jejich věkem a ekonomickou soběstačností. Přímou spojitost s fertilitou má i vzdělanost žen, každý rok vzdělání snižuje fertilitu ženy o 0,3 až 0,5. V Pákistánu je však jen velmi nízké procento gramotných žen (Korson, 1974; Hardee a Leahy, 2008).

11.2.1. Implementace

Pákistánský program pro plánované rodičovství je spravován dvěma ministerstvy, ministerstvem zdraví a ministerstvem populačního blahobytu. Jejich dosah je ale značně omezen slabým logistickým systémem a nedostatečně rozvinutými službami. Podle údajů

z 90. let dvacátého století pákistánský program na zlepšení životních podmínek populace pokrýval pouze 20 % populace (Hardee a Leahy, 2008).

11.2.2. Výsledky

Nejnovější úpravy populační politiky byly vydány v roce 2002 v reakci na zvyšující se chudobu v zemi jako důsledek populačního růstu. Cílem této politiky bylo snížení populačního růstu z 2,1 % v roce 2002 na 1,9 % k roku 2004 a dále 1,3 % k roku 2020. Fertilita měla k roku 2020 klesnout na 2,1 dětí na ženu. Pákistán se současně podepsal pod seznam zemí s problémem s populací vydaný na mezinárodní konferenci v Cairu. Pákistánská populační politika obsahuje plán na rozšíření užívání antikoncepčních prostředků, ale i zlepšení zdravotní situace žen, zejména v oblasti gynekologické péče. Na financování se v minulosti podílela i OSN a Světová banka. Momentálně se hodnota populačního růstu pohybuje okolo hodnoty 1,5 %, pokles na 1,3 % tedy není úplně nereálný, avšak není jej možné zaručit (Hardee a Leahy, 2008).

11.3. Populační politika Jižní Koreji

Jižní Korea se s příliš vysokým růstem populace začala potýkat po skončení Korejské války vlivem pováleční populační exploze a přílivem uprchlíků ze Severní Koreje. V roce 1960 měla Jižní Korea přibližně 25 milionů obyvatel a roční přírůstek činil více než 3 %, čímž přesahoval ekonomický růst v hodnotě 2,6 %. Severokorejci prchající za lepším životním se tedy obvykle se svým očekáváním nesešli (Yang, 1977; Repetto, 1981).

První snahy o zavedení politiky plánovaného rodičovství se objevily v roce 1961 díky neziskové organizaci Federace plánovaného rodičovství. Vláda tento návrh přijala a přidělila jej pod pravomoc Ministerstva zdraví a sociálních záležitostí. V následujících patnácti letech bylo na implementaci populačně regulační politiky vynaloženo přes 38 milionů dolarů. Vláda touto investicí zamezila narození 1,8 až 2,1 milionu dětí. Počáteční cíle populační politiky skvěly v dosažení populačního růstu o hodnotě 2,5 % v roce 1966, 2,0 % v roce 1971, 1,5 % v roce 1976 a 1,3 % k roku 1981. Na rozdíl od jiných rozvojových zemí, které se v současné době snažily bojovat s populační explozí, dosáhla Jižní Korea skutečně velmi rychle stanovených hodnot tak, jak to bylo v programu plánováno. Populační růst klesl již v roce 1976 na hodnotu 1,6 % (Yang, 1977).

Primárními faktory pro pokles fertility v Jižní Koreji byly vyšší sňatkový věk, rozšířené možnosti vzdělání a pracovních míst pro ženy a univerzální vojenská služba pro muže, ale významnou roli hrálo samozřejmě i šíření antikoncepčních přípravků a zpřístupnění interrupcí, stejně jako rozsáhlá urbanizace a ekonomický rozvoj země. Ve venkovských

oblastech byla motivace k přijetí populační politiky nižší vzhledem k preferenci větších rodin a mužských potomků, vládě se však většinu rodin podařilo přesvědčit k upuštění od tradičních ideálů. Velkou roli v úspěchu populační politiky v Jižní Koreji hrálo velké nasazení vlády, která se problémem populačního růstu intenzivně zabývala společně s neziskovými organizacemi. Ty viděly v populační politice možnost dosáhnout rozvoje sociálních služeb v zemi a zlepšení zdravotního stavu matek i dětí a zároveň příležitost k boji proti chudobě a porušování lidských práv. Pomoc poskytly i zahraniční organizace ať už v oblasti financí, nebo vědeckého výzkumu (Yang, 1977; Repetto, 1981).

11.3.1. Implementace

Za implementaci populační politiky v Jižní Koreji zodpovídá zhruba 2570 osob zaměstnaných na plný úvazek a stovky dalších brigádníků či dobrovolníků v rámci neziskových organizací. Nedostatečné vzdělání pracovníků spolu s omezeným rozpočtem negativně ovlivnilo výsledky populační politiky. Problémem byl i nízký počet zdravotnických zařízení (Yang, 1977).

11.3.2. Výsledky

Jak již výše bylo zmíněno, Jižní Korea je jednou z mála rozvojových zemí, které se povedlo dosáhnout snížení populačního růstu tak rychle a efektivně. Pozitivní je i změna v sociálních zvycích rodin, které již v roce 1976 snížily své preference ideálního počtu potomků v rodině z 3,7 na 2,8 dětí. Snížení populačního růstu tedy bylo dosaženo velmi přirozenou cestou za současného rozvoje ekonomické a sociální sféry v zemi (Yang, 1977).

12. Srovnání politiky jednoho dítěte s populačními politikami jiných zemí a možné využití při tvorbě nové populační politiky Číny

Porovnáním populačních politik jiných států s populační politikou Číny lze srovnat efektivitu již využitých populačních programů a využít získané poznatky ke konstrukci nové populační politiky, kterou je pro úspěšný budoucí vývoj Číny nutné co nejdříve zkonstruovat. K analýze byly vybrány země s příbuzným kulturním statusem vzhledem ke značným rozdílům charakteru populace asijských zemí a jiných, například evropských států. Při takovém srovnání by mohlo dojít k nežádoucímu zkreslení výsledků z důvodu odlišného přijímání populační politiky obyvatelstvem. Rozhodující vliv při implementaci populační politiky samozřejmě hraje i politické zřízení dané země. Komunistický režim Čínské lidové republiky však při analýze populačních politik nebyl nijak zvažován. Důvodem je, že zatímco v demokratických státech by mohlo být problematické zavést obdobné postupy jako

v komunistickém režimu, komunistický režim by neměl mít problém přijmout postupy fungující v demokratických zemích.

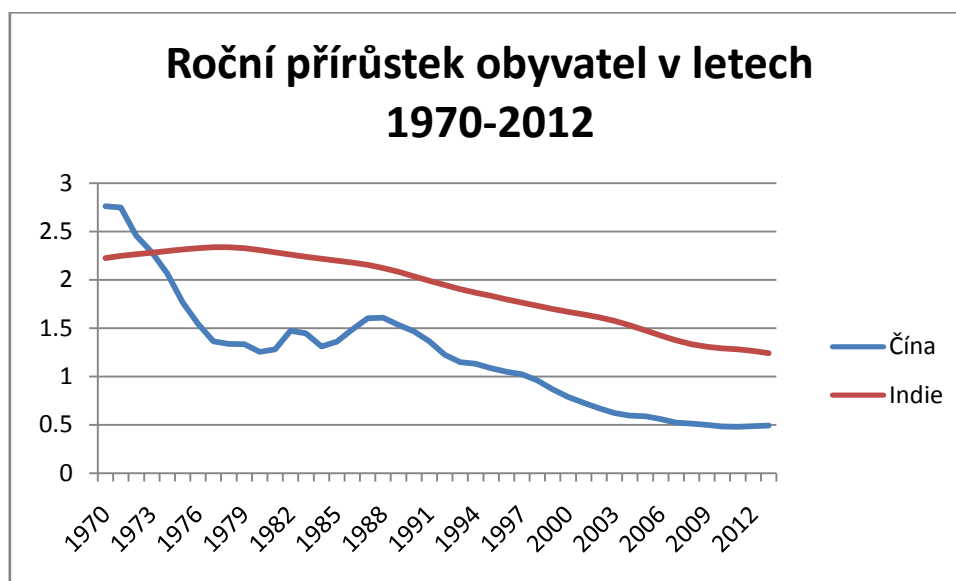
12.1.1. Populační politika Indie

Čína se svou populační politikou začala později než Indie z důvodu japonské okupace a stále se měnící politické scény. Od začátku se však zaměřovala primárně na regulaci populačního růstu, který vnímala jako překážku ekonomického vývoje. Ke zlepšení životní úrovně mělo dojít společně s růstem čínského hospodářství, proto byla tato oblast při tvorbě populační politiky poněkud zanedbána. Indie neprošla na rozdíl od Číny tak rychlou a úspěšnou industrializací, a tak zde bylo k populačnímu růstu přihlíženo spíše jako ke globálnímu problému, který by se mohl stát hrozbou až v budoucnu. Ačkoli v počátcích byly metody pro regulaci populace velmi obdobné, šíření antikoncepčních přípravků, zpřístupnění interrupcí, veřejná osvěta a další, se vznikem politiky jednoho dítěte již nelze populační politiky v těchto zemích již nijak srovnávat. Čína na rozdíl od Indie nastolila velmi přísná pravidla, jejichž dodržování je monitorováno rozsáhlým úřednickým aparátem s důslednou implementací.

Přestože Čína dlouhá léta stála na samotném vrcholu žebříčku zemí v počtu obyvatel, za současného trendu bude Indií již velmi brzy předehnána. Ačkoli roční přírůstek obyvatel v průběhu let 1970 až 2012 v Číně často kolísal v návaznosti na ekonomické reformy a zároveň reformy populační politiky, zatímco roční přírůstek obyvatel v Indii klesal stabilně, ale v mnohem mírnějším tempu (graf č. 3). Stejný trend můžeme pozorovat i ve vývoji průměrného počtu dětí na jednu ženu v letech 1970 a 2012, který v Číně v průběhu let opět kolísal a od počátku 21. století dokonce získal mírně rostoucí sklon, avšak stále se pohybuje v nižších hodnotách, než je tomu v Indii (graf č. 4).

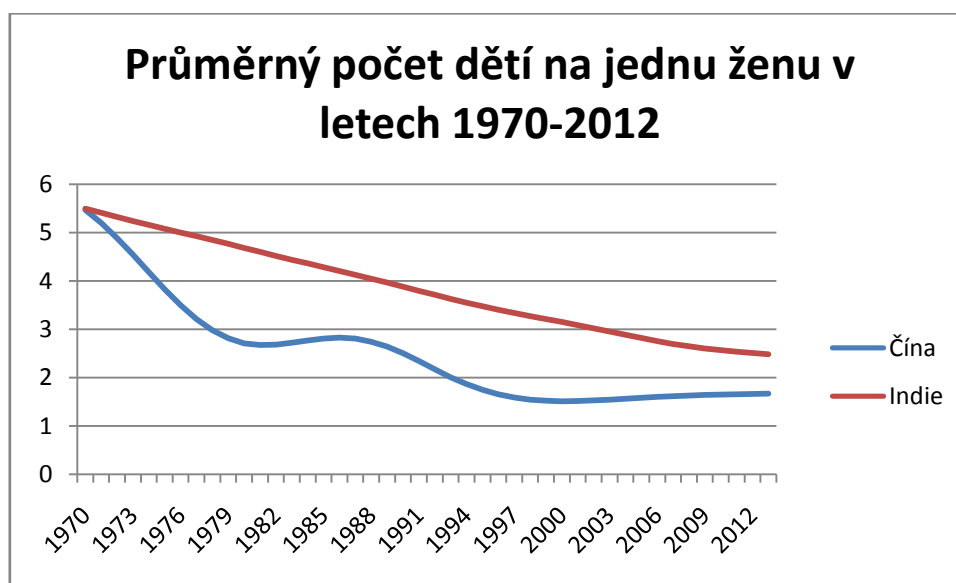
V závěru můžeme za použití získaných informací jasně stanovit, že politika jednoho dítěte měla v porovnání s populační politikou Indie výrazně vyšší a rychlejší účinnost. Vzhledem k tomu, že roční přírůstek obyvatel v Číně byl před zavedením regulačních politik vyšší než v Indii, je možné, že by zde taková politika, jaká byla implementována v Indii, neměla dokonce téměř žádnou účinnost. Ačkoli obyvatelé Indie nejsou podřízeni vyhlášce omezující jejich práva na přirozenou reprodukci, potýkají se v mnohých případech s chudobou, nedostatkem potravin a nedostatečnou vzdělaností, které zavedení vyhlášky o politice jednoho dítěte v Číně pomohlo omezit.

Graf č. 3 Srovnání ročního přírůstku obyvatel (v %) v Číně a v Indii v letech 1970-2012

Zdroj: Anon., 2015b (worldbank.org).

Graf č. 4 Srovnání průměrného počtu dětí na jednu ženu v Číně a v Indii v letech 1970-2012

Zdroj: Anon., 2015b (worldbank.org).

12.1.1. Populační politika Pákistánu

Mezi Čínou a Pákistánem existuje zásadní rozdíl a to v přístupu obyvatel k programu na plánované rodičovství. Zatímco v Číně došlo k zavedení politiky jednoho dítěte poměrně násilným způsobem, který naboural kulturní zvyky místních obyvatel a donutil je upravit své preference k přirozené reprodukci podle stanovených limitů, obyvatelé Pákistánu převážně mají zájem o politiku plánovaného rodičovství, ale ve většině případů k ní nemají přístup, kvůli nedostatečné implementaci nebo nedostatku finančních prostředků. V Pákistánu je také

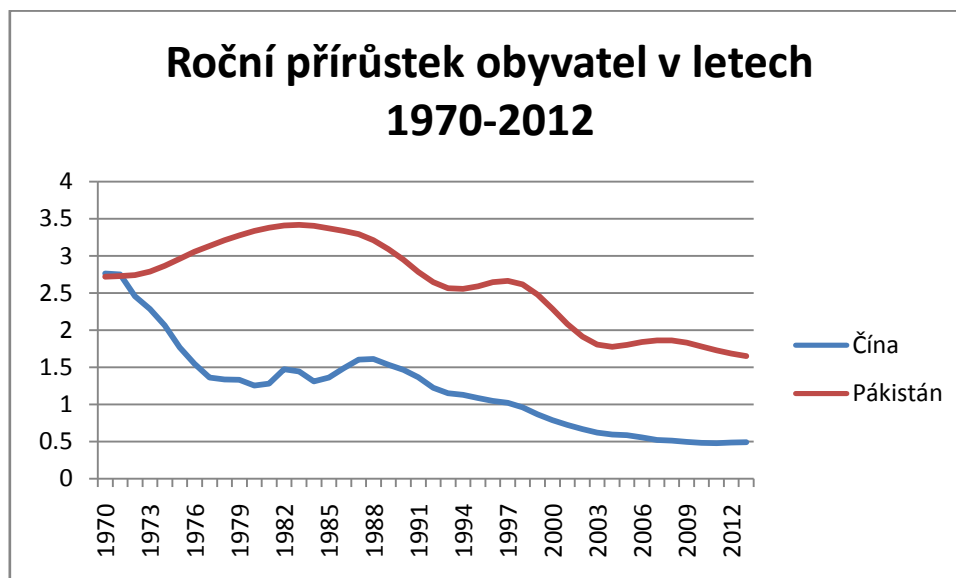

typický problém se společenským postavením žen, který sice můžeme sledovat i v Číně, ne však v takovém měřítku. Ženy zde obvykle mají jen velmi malé nebo dokonce žádné pravomoci a nemůžou tak rozhodovat o velikosti své rodiny nebo užívání antikoncepčních prostředků, i když o to mají zájem. Pákistán se tuto situaci snaží vhodně řešit zpřístupněním zdravotní péče pro ženy. Částečně může vláda zasáhnout i zlepšením ekonomické situace v zemi, čímž by dosáhla zvýšení rozpočtu pákistánských rodin.

Efektivitu populačních politik Číny a Pákistánu nelze rovnocenně srovnávat vzhledem k nestabilní politické a bezpečnostní situaci v Pákistánu, kvůli které jsou úřednický aparát Pákistánu a jeho veřejné služby velice slabé. Na druhou stranu Čína by se mohla inspirovat postupy pro zlepšení zdravotní péče o ženy a jejich vzdělání, protože se zvyšujícím se vzděláním žen dochází i ke zlepšení životní úrovně a přirozenému poklesu fertility bez nutnosti vládního nátlaku, který představuje politika jednoho dítěte.

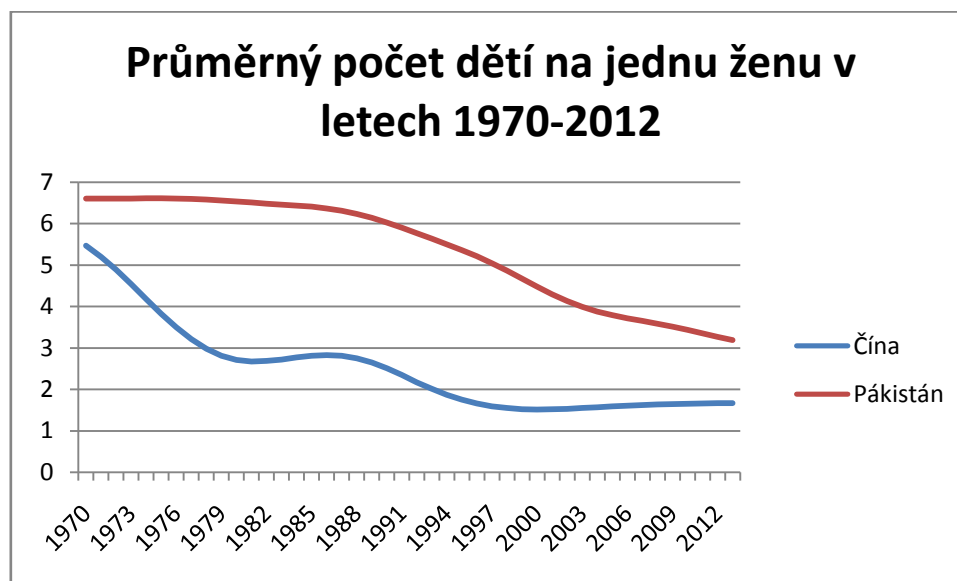
Roční přírůstek obyvatel v Pákistánu stejně jako v Číně v průběhu let osciloval zejména z důvodu konfliktů či střídajících se vládních systémů. V podstatě je ale na první pohled vidět, že vláda se začala na populační politiku soustředit až mnohem později a pokles ročního přírůstku obyvatel tedy nastal poprvé v 90. letech a ustálil se až po vydání nového populačního programu z roku 2002 (graf č. 5). Stejnou tendenci lze pozorovat i u křivky fertility, která začala klesat přibližně v 90. letech dvacátého století, ale na rozdíl od ročního přírůstku si drží klesající tendenci až dodnes, ačkoli hodnotě fertility v Číně se zatím ani zdaleka neblíží (graf č. 6).

Graf č. 5 Srovnání ročního přírůstku obyvatel (v %) v Číně a Pákistánu v letech 1970 – 2012.

Zdroj: Anon., 2015b (worldbank.org).

Graf č. 6 Srovnání průměrného počtu dětí na jednu ženu v Číně a v Pákistánu v letech 1970 – 2012.

Zdroj: Anon., 2015b (worldbank.org).

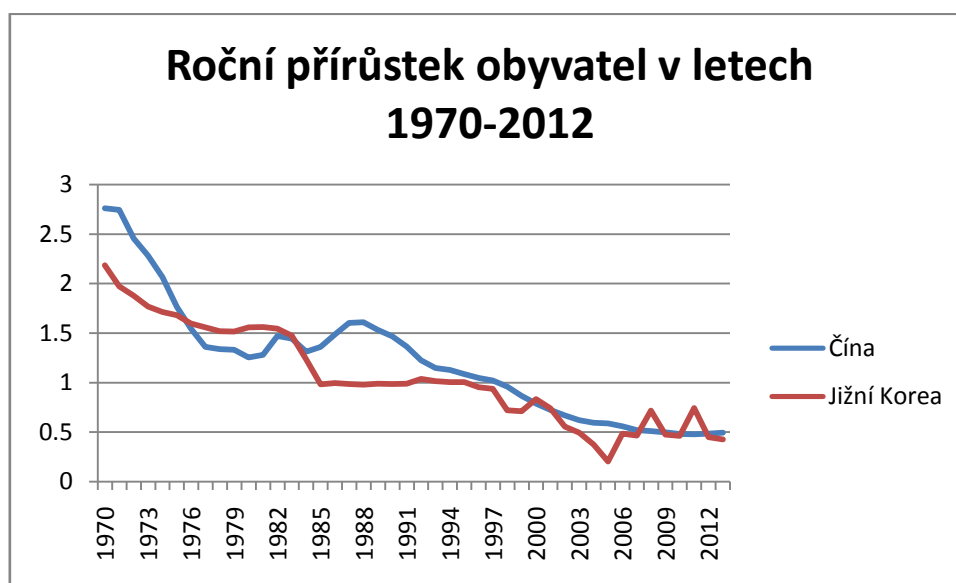
12.1.1. Populační politika Jižní Koreji

Populační politika Jižní Koreji byla zavedena na mnohem menším území s výrazně méně obyvateli než politika jednoho dítěte, nelze tedy přesně posoudit její účinnost v Číně, v každém případě ale můžeme sledovat drobné rozdíly ve znění obou politik. Zatímco Čína se při zavedení politiky jednoho dítěte soustředila pouze na snížení počtu obyvatel, aniž by přikládala nějakou vyšší váhu zlepšení životní úrovně, která měla být až sekundárním jevem plynoucím z nižšího počtu obyvatel v zemi, Jižní Korea přihlížela při tvorbě populační politiky hlavně k aspektům, které by napomohly přirozenému snížení fertility, jako je vyšší postavení žen ve společnosti, více příležitostí ke vzdělávání žen i mužů a rozšíření pracovních příležitostí. Stejně faktory v nynější době přiměly obyvatele Číny ke snížení tradičních požadavků na velké množství dětí v rodinách, pokud by se ale Čína tyto oblasti snažila rozvíjet již od začátku, mohla být její populační politika mnohem účinnější a to i bez omezování práv jejích obyvatel na přirozenou reprodukci. Stejných cílů se koneckonců snaží dosáhnout mnohé neziskové organizace působící v nynější době v Číně. Vláda s nimi ale odmítá spolupracovat, jelikož většina z nich požaduje uvolnění politiky jednoho dítěte a odstranění nátlaku na budoucí matky.

Roční přírůstek obyvatel v Jižní Koreji kolísal mnohem více než v Číně. Výkyvy byly většinou způsobeny měnicí se ekonomickou a politickou situací v zemi, přesto ale můžeme sledovat stabilní klesající trend, který byl částečně zvrácen až v posledních letech, kdy vláda

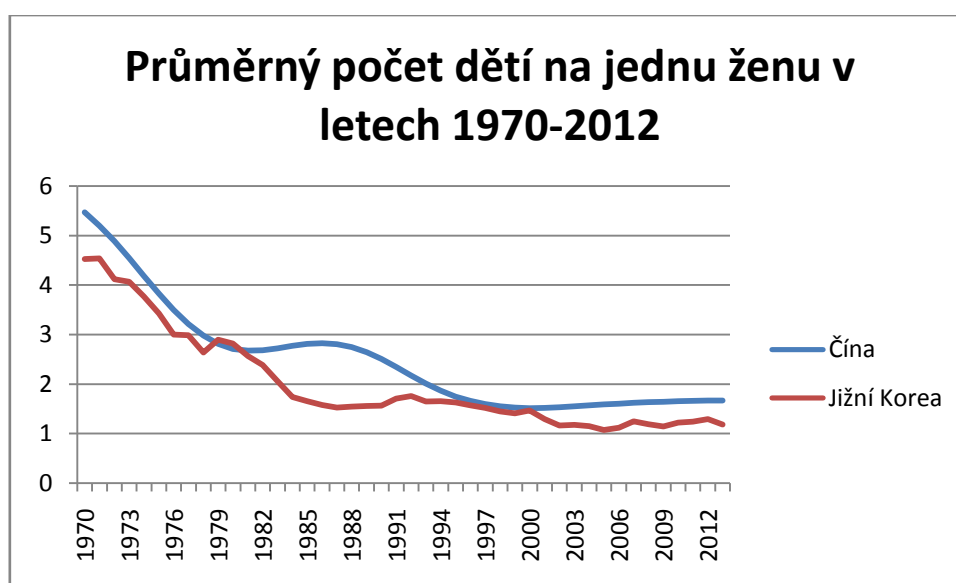
naznala, že s nynějším klesajícím trendem by se mohla země velmi brzy potýkat stejně jako většina rozvinutých zemí s opačným problémem, tedy nedostatečnou porodností a pomalým vymíráním populace (graf č. 7). Fertilita stejně jako roční přírůstek obyvatel od roku 2005 mírně osciluje, primárně se ale pohybuje okolo velmi nízké hodnoty 1,1 dítěte na ženu. Pokud by se fertilita i nadále snižovala, mohla by se Jižní Korea skutečně velmi brzy potýkat s novými populačními problémy, tentokrát opačného charakteru.

Graf č. 7 Srovnání ročního přírůstku obyvatel (v %) v Číně a Jižní Koreji v letech 1970 – 2012.

Zdroj: Anon., 2015b (worldbank.org).

Graf č. 8 Srovnání průměrného počtu dětí na jednu ženu v Číně a Jižní Koreji v letech 1970 – 2012.

Zdroj: Anon., 2015b (worldbank.org).

13. Diskuze

Politika jednoho dítěte splnila svůj původní účel a postupem času se sama stala národním problémem, jak dokazují dlouhodobé negativní důsledky v kapitole 8 a 9. Zpráva ze shromáždění 18. národního kongresu Komunistické strany Číny upozornila na potřebu zaměřit se v budoucí politice na dlouhodobě udržitelný populační vývoj místo rychlého snížení počtu obyvatel bez ohledu na budoucí následky, na který se Čína doposud soustředila. Politika jednoho dítěte se zaměřila čistě na plánované rodičovství za účelem snížení populace, nová politika by měla dopomoci socioekonomickému rozvoji a zlepšení životní úrovně obyvatel v oblasti fyzické, mentální i intelektuální. Poprvé se také objevila zmínka o potřebě dbát na lidská práva a rovnost příležitosti a tím zlepšit morálku roky zanedbaných obyvatel, což povede k větší stabilitě sociálního systému a současně i ekonomiky země (Jing, 2013).

Díky tomuto postupu by se mohla čínská populační politika přiblížit charakteru populační politiky Jižní Koreji (Yang, 1977), které se podařilo dosáhnout snížení populačního růstu jako sekundárního jevu rozvoje socio-ekonomické sféry země. Grafická zobrazení získané analýzy (graf č. 7 a 8) naznačují, že populační vývoj Jižní Koreji a Číny se dnes ubírá v obdobném tempu. To však neznamená, že by Čína dosáhla stejně efektivních výsledků, vzhledem k tomu, že její populace je mnohonásobně početnější než populace Koreji a vyžaduje tak výrazně důslednější postupy. Právě nedostatečný důraz na rozvoj veřejných služeb a zlepšení životní úrovně obyvatel způsobil zaostávání Číny za vyspělejší Koreou, která v dnešní době již dosáhla statusu rozvinuté země, zatímco Čína se stále ještě potýká s rozvojovými problémy (Anon., 2015b).

Základem k uvolnění politiky jednoho dítěte je přesvědčit konzervativní složky vlády, že populační vývoj lze udržet na přijatelné míře i v případě, že dojde k povolení druhého dítěte se stanovením rozumného časového odstupu mezi jednotlivými potomky, alespoň pět let. Dle průzkumů mezi městskými i venkovskými obyvateli Číny se preference mladých párů v průběhu 30 let změnila natolik, že mnohé rodiny by neměly zájem o druhého potomka, ani kdyby jej mít mohli. Existuje tedy reálná možnost, že většina rodin zůstane i po uvolnění politiky tříčlenná s jediným potomkem a fertilita poroste jen mírně. Politika dvou dětí by také mohla pomoci zmírnit negativní důsledky politiky jednoho dítěte, například nerovnoměrné stárnutí populace a nedostatečnou podporu osob v důchodovém věku a striktní preferenci potomků mužského pohlaví (Zhu, 2003; Jing, 2013). Vzhledem k tomu, že rodina se dvěma dětmi je považována za mezinárodní ideální vzor, minimalizuje se i omezování práva na

přirozenou reprodukci a Čína by tak nadále nemusela čelit tlaku ze strany humanitárních organizací, kvůli nedodržování lidských práv svých obyvatel.

K efektivnímu fungování nové politiky je samozřejmě nutná i transformace administrativy a lepší implementace politiky tak, aby nedocházelo k nerovnostem mezi občany a diskriminaci nebo naopak zvýhodňování některých sociálních skupin. Ke spokojenosti obyvatel by měla přispět i možnost podílet se na rozhodování o podobě vyhlášky, například formou referenda (Jing, 2013).

Politika jednoho dítěte čelí již po mnohá léta častým negativním útokům neziskových organizací a jiných celků zaměřených na boj proti porušování lidských práv a zlepšení životní úrovně obyvatel (Anon., 2015d). Tyto organizace prezentují jednání čínské vlády jako nedemokratické a nehumánní. Existují spekulace o nátlakových postupech vládních úředníků při implementaci politiky jednoho dítěte, kdy údajně dochází k nuceným potratům a sterilizacím u žen, které již nemají právo na dalšího potomka. Úředníci podle všeho také využívají politiky jednoho dítěte k vlastnímu obohacování a často udělují rodinám sankce, které naprosto překračují jejich možnosti (Liao, 2013; Jing, 2013). Korupce může vznikat i při udělování povolenek k početí dítěte, vzhledem k vysoké fragmentaci čínské administrativy, která není dostatečně regulována vyššími orgány kvůli své rozsáhlosti a rozdílné implementaci v jednotlivých regionech.

Řada spekulací obchází i téma selektivních interrupcí, které jsou v Číně zejména u movitějších rodin údajně velmi populární a v této spojitosti můžeme polemizovat i o záhadné úmrtnosti dívek v dětském věku či možné falzifikaci populačních registrů. Tyto skutečnosti nelze přímo vědecky dokázat, nicméně dle shromážděných studií Čína skutečně čelí značné genderové nerovnosti, která nemůže být způsobena přirozeným vývojem populace, jak dokázali ve své práci Festini a de Martino (2004), Bulte et al (2011), Jing (2013).

Při vytváření nové populační politiky by se měla vláda primárně zaměřit na eliminaci těchto temných stránek politiky jednoho dítěte, které mají výrazný vliv na mentalitu obyvatel a zároveň na veřejný profil celé země. Přímé napadnutelné důkazy o protiprávních postupech čínské administrativy neexistují. Údajně je to zejména proto, že čínská vláda se většiny osobností figurujících v boji za lidská práva v Číně zbavuje jejich vykázáním ze země či uvržením do vězení za zkonstruované zločiny. Negativní spekulace však přesto mohou ovlivňovat postavení čínské ekonomiky na světovém trhu či její postavení v nadnárodních organizacích.

14. Závěr

Dle poznatků o vývoji před zavedením politiky jednoho dítěte je zjevné, že implementace striktní populační politiky v Číně byla nevyhnutelným krokem vlády, který přispěl ke zpomalení příliš rychlého populačního vývoje jedné z největších zemí světa a možné globální katastrofě. Existují sice spekulace, že na zmírnění populačního růstu měl vliv spíše vývoj ekonomické a sociální sféry v Číně, nejsou ale nijak reálně podložené.

Rozbor ekonomických a sociálních změn po zavedení politiky jednoho dítěte potvrdil, že v obou oblastech došlo v krátkodobém vývoji k pozitivním důsledkům. V dlouhodobém vývoji však pravděpodobně převáží negativní důsledky politiky, které by mohly způsobit opětovné oslabení ekonomické soběstačnosti země. Politika jednoho dítěte je tedy zjevně dlouhodobě neudržitelná a je potřeba ji nahradit efektivnějším programem. Neudržitelný charakter politiky jednoho dítěte byl demografy předpovídan již při jejím vzniku a vláda skutečně v průběhu její implementace několikrát prohlásila, že se jedná jen o dočasné řešení. Tato prohlášení se ale nepotvrdila.

Přestože existuje velké množství neziskových organizací upozorňujících na porušování lidských práv při implementaci politiky jednoho dítěte, samotná vyhláška není z hlediska porušování lidských práv napadnutelná vzhledem k tomu, že byla zavedena za účelem zlepšení životních podmínek komunity jako celku a naplnění základních potřeb obyvatel země.

Dle analýzy populačních politik jiných zemí, které se potýkají nebo potýkaly s problémem nadměrného růstu populace, docházíme k závěru, že politika jednoho dítěte byla efektivnější než jiné běžné populační politiky v sousedních státech, avšak při své implementaci se zaměřila pouze na přímé omezení růstu populace a nikoli nepřímé omezení důsledkem růstu vzdělanosti, příjmů a zvýšením postavení žen ve společnosti, které, jak bylo dokázáno, ovlivňují přirozenou fertilitu tlakem na změny v životním stylu obyvatel, a tak pozitivně působí nejen na řešení populačního problému, ale i ekonomický rozvoj země. Tímto směrem by se měla čínská vláda ubírat při implementaci nové populační politiky, jež bude postupně uvolňovat pravidla politiky jednoho dítěte, dokud nedojde k přirozené transformaci sociálního systému dle vzoru západních států.

Uvolnění populační politiky by za přispění ekonomického a sociálního rozvoje země nemělo vést k opětovnému zvýšení fertility, jelikož populace Číny již dnes částečně změnila své kulturní tradice a odklonila se od stylu života založeném na budování rodinného kruhu k životnímu stylu, který klade důraz na vzdělání a úspěch kariéry jak u mužů, tak u žen.

Seznam použité literatury

- Banister, J.: *China's Changing Population*. Stanford University Press, 1991, 488 s. ISBN: 9780804718875.
- Bailey, J. W.: *Utilitarianism, Institutions, and Justice*. Oxford University Press, USA, 1997, 224 s., ISBN: 9780195355673.
- Bhattacharjya, D., Sudarshan A., Tuljapurkar S., Shachter R., Feldman M: How can economic schemes curtail the increasing sex ratio at birth in China? *Demographic Research*, 2008, vol. 19, č. 54, s. 1831-1850.
- Bongaarts, J., Greenhalgh S.: An alternative to the one-child policy in China. *Population and Development Review*, 1985, Vol. 11, č. 4, s. 585-617.
- Bulte, E., Heerink N., Zhang X.: China's one-child policy and 'the mystery of missing women': ethnic minorities and male-biased sex ratios. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 2011, vol. 73, č. 1, s. 21-39.
- Button, G.: China's one-child policy and the population explosion. *IndianJournalofEconomicsandBusiness*, 2011, vol. 10, č. 4, s. 467-480.
- Chaurasia, A. R., Singh, R.: 40 years of planned family planning efforts in India. *International Union for the Scientific Study of Population*, 2013, presented in session 098: Critical support for improving access to reproductive health services, Paris.
- Croll, E., Davin, D., Kane, P.: *China's one-child family policy*. Macmillan, 1985, 237 s. ISBN 9780333367124
- Ding, Q. J., Hesketh T.: Family size, fertility preferences, and sex ratio in China in the era of the one child family policy: results from national family planning and reproductive health survey. *BMJ*, 2006, vol. 333, č. 7564, s. 371-373.
- Donnelly, J.: *Realism and International Relations*. Cambridge University Press, 2000, 231 s., ISBN: 9780521597524.
- Feng W.: Can China afford to continue its one-child policy? *Asia Pacific Issues*, 2005, č. 77, s. 2-11.
- Feng, W., Cai, Y., Gu, B.: Population, policy, and politics: How will history judge China's one-child policy? *Population and Development Review*, 2013, vol. 38, supplement s1, s. 115-129.
- Feng, X., Poston, J., Dudley, L., Wang, X.: China's one-child policy and the changing family. *Journal of Comparative Family Studies*, 2014, vol. 45, č. 1, s. 17-27.

- Festini, F., de Martino, M.: Twenty five years of the one child family policy in China. *Journal of Epidemiol Community Health*, 2004, vol. 58, č. 5, s. 358-360.
- Grant, R. W.: *John Locke's Liberalism*. University of Chicago Press, 2010, 230 s., ISBN: 9780226306919.
- Hardee, K., Leahy E.: *Population, fertility and family planning in Pakistan: A program in stagnation*. Population Action International, 2008, vol. 3, č. 3, s. 2-9.
- Hemminki, E., Wu, Z., Cao, G., Viisainen, K.: *Illegal births and legal abortions – the case of China*. *Reproductive Health*. 2005, vol. 2, č. 5.
- Jacka, T.: *Rural women in urban China: Gender, migration, and social change*. M.E. Sharpe, 2005, 345 s., ISBN: 9780765635266.
- Jing, H., Zhe, M., Bright, N., Guixiong, G., Wei, M., Zhuochun, W.: *Child neglect in one-child families from Suzhou City of Mainland China*. *BMC International Health and Human Rights*, 2014, vol. 14, č. 8, s. 4-8.
- Jing, Y.: *The one-child policy needs and overhaul*. *Journal of Policy Analysis and Management*, 2013, vol. 32, č. 2, s. 392–399.
- Kane, P., Choi, Ch.: *China's one child family policy*. *The BMJ*, 1999, vol. 319, č. 7215, s. 992-994.
- Korson, J. H.: *Contemporary Problems of Pakistan*. Brill Archive, 1974, 157 s., ISBN: 9789004039421.
- Lee, M. H.: *The one-child policy and gender equality in education in China: Evidence from household data*. *Journal of Family and Economic Issues*, 2012, vol. 33, č. 1, s. 41-52.
- Li, H., Yi J., Zhang, J.: *Estimating the effect of the one-child policy on the sex ratio imbalance in China: Identification based on the difference-in-differences*. *Population Association of America*, 2011, vol. 48, č. 5149, s. 1536-1557.
- Liang J.: *Will one child policy reduce entrepreneurship in China?* *China Economic Journal*, 2012, vol. 5, č. 2-3, s. 85-95.
- Liao, P. J.: *The one-child policy: A macroeconomic analysis*. *Journal of Development Economics*, 2013, vol. 101, č. C, s. 49–62.
- Nagle, G.: *Development and Underdevelopment*. Nelson Thornes, 1998, 126 s., ISBN: 9780174900207.
- Nakra, P.: *China's "one-child" policy the time for change is now!* *World Future Review*, 2012, vol. 4, č. 2, s. 134-140.
- Nayak, S.: *An overview of China's one child policy and health consequences on society*. ProQuest, 2008, 49 s. ISBN: 9780549649595.

- Pascu, M. L.: China's „one-child family“ demographic policy – Analyzing the consequences of the measures taken to confine the demographic growth of China. *Bulletin of the Transilvania*, 2011, vol. 4, č. 1, s. 103-109.
- Quanbao J., Shuzhuo L., Marcus W. F.: Demographic consequences of gender discrimination in China: Simulation analysis of policy options. *Population research and policy review*, 2011, vol. 30, č. 4, s. 2-5.
- Rajan S. I.: China's one-child policy: Implication for population aging. *Economic and Political Weekly*, 1994, vol. 29, č. 38, s. 2502-2506.
- Rene, H.: Ethical perspectives on China's one-child policy. *Journal of the Washington Institute of China Studies*, 2007, vol. 2, č. 1, s. 50.
- Repetto, R. C.: Economic development, population policy, and demographic transition in the Republic of Korea. Harvard Univ Asia Center, 1981, 294 s., ISBN: 9780674233119.
- Rosen, J. E., Conly, S. R.: Pakistan's population program: the challenge ahead. *Population Action International*, 1996, Country Study Series č. 3, 50 s.
- Scott, J. T.: The major political writings of Jean-Jacques Rousseau: The two "discourses" and the "social contract". University of Chicago Press, 2012, 320 s., ISBN: 9780226921884.
- Tucker, K., Van Hook, J.: Surplus Chinese men: demographic determinants of the sex ratio at marriageable ages in China. *Population and Development Review*, 2013, vol. 39, č. 2, s. 209-229.
- White, T.: China's longest campaign: birth planning in the People's Republic, 1949-2005. Cornell University Press, 2006, 297 s., ISBN 9780801444050.
- Yang, Y. M.: Family planning program in Korea. *Yonsei Medical Journal*, 1977, vol. 18, č. 1, s. 64-74.
- Zhu, W. X., Lu L., Hesketh T.: China's excess males, sex selective abortion, and one child policy: Analysis of data from 2005 National intercensal survey. *BMJ*, 2009, vol. 338, č. 7700, s. 920-923.
- Zhu, W. X.: The One Child Family Policy. *Arch Dis Child*, 2003, vol. 88, č. 6, s. 463-464.
- Zhu, X., Whalley, J., Zhao, X.: Intergenerational transfer, human capital and long-term growth in China under the one child policy. *Economic modelling*, Elsevier, 2014, vol. 40, s. 275-283.

Elektronické informační zdroje

- Anon. (2014a): [Http://newsweek.com](http://newsweek.com) [online]. 2014 [cit. 2015-04-30]. One-ChildPolicyIsOne Big ProblemforChina. Dostupné z WWW: <<http://www.newsweek.com/2014/01/24/one-child-policy-one-big-problem-china-245118.html>>
- Anon. (2014b): [Http://mzv.cz](http://mzv.cz) [online]. 2014 [cit. 2015-05-14]. Čína. Dostupné z WWW: <http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/asie/cina/index.html>
- Anon. (2015a): [Http://biography.com](http://biography.com) [online]. [cit. 2015-04-30]. MaoTse-tung. Dostupné z WWW: <<http://www.biography.com/people/mao-tse-tung-9398142>>
- Anon. (2015b):[Http://worldbank.org](http://worldbank.org) [online]. 2015 [cit. 2015-05-14]. China. Dostupné z WWW: <<http://data.worldbank.org/country/china>>
- Anon. (2015c): [Http://worldometers.info](http://worldometers.info) [online]. 2015 [cit. 2015-05-19]. Chinapopulation. Dostupné z WWW: <<http://www.worldometers.info/world-population/china-population/>>
- Anon. (2015d): [Http://womensrightswithoutfrontiers.org/](http://womensrightswithoutfrontiers.org/) [online]. 2015 [cit. 2015-05-19]. Women´srightswithoutfrontiers. Dostupné z WWW:<<http://www.womensrightswithoutfrontiers.org/index.php?nav=mission/>>